

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

***Кафедра соціально-економічної географії і регіонаознавства
імені Костянтина Нємця***

До захисту допустити

Завідувач кафедри _____ Людмила НЄМЕЦЬ

«_____» _____ 2025 р.

**КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ:
ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ
РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Виконав: студент 4 курсу, групи ГР-41

спеціальності 106 «Географія»

ОПП «Географія рекреації та туризму»

Черепіна Анна Сергіївна

Науковий керівник:

д. геогр. н., професор Сегіда Катерина Юріївна

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

Голова ЕК Тарас ПОГРЕБСЬКИЙ

Секретар ЕК Олена ПЕДЬ

«_____» _____ 2025 р.

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ	6
1.1 Поняття та класифікація культурної спадщини.....	6
1.2 Передумови та чинники формування культурної спадщини в Україні.....	10
1.3 Значення культурної спадщини в сфері туризму.....	12
1.4 Роль ЮНЕСКО у збереженні культурної спадщини України.....	14
РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ.....	17
2.1 Архітектурні пам'ятки України.....	17
2.2 Музеї та культурно-історичні заповідники	19
2.3 Пам'ятки ЮНЕСКО у збереженні культурної спадщини України.....	22
РОЗДІЛ 3. НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ	33
3.1 Традиційні ремесла.....	34
3.2 Виконавське мистецтво	36
3.3 Звичай, обряди та святкування	37
3.4 Знання та практики, що стосуються природи та Всесвіту	39
3.5 Усні традиції та форми вираження, зокрема в мові як носії нематеріальної культурної спадщини.	40
3.6 Традиційна кухня.....	41
3.7 Культурні простори	41
3.8 Інші елементи НКС.....	42
РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ У РОЗВИТОК ТУРИЗМУ.....	44
4.1 Просторові особливості культурної спадщини.....	44
4.2 Проблеми збереження культурної спадщини України в умовах війни.....	52
4.3 Перспективи використання елементів спадщини в туризмі.....	54
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена потребою в збереженні та популяризації культурної спадщини на тлі глобалізаційних процесів, а також зростаючим інтересом як внутрішніх, так і іноземних туристів до культурно-пізнавального туризму. Культурна спадщина є важливим компонентом ідентичності нації, її історичної пам'яті та духовного багатства. Вона відіграє ключову роль у формуванні іміджу країни на міжнародній арені, сприяє соціальному, економічному та культурному розвитку. В умовах глобалізації, зростаючого інтересу до унікальних традицій і звичаїв, аналіз культурної спадщини як туристичного ресурсу стає актуальним і затребуваним напрямом дослідження. Туристична індустрія є одним із найдинамічніших секторів економіки, а використання об'єктів культурної спадщини сприяє її сталому розвитку.

Україна володіє багатою культурною спадщиною, яка включає історико-архітектурні пам'ятки, етнографічні особливості, традиції та звичаї. Проте потенціал цих ресурсів залишається недостатньо використаним у туристичній сфері. Аналіз культурної спадщини як туристичного ресурсу дозволить виявити можливості для підвищення привабливості регіонів, залучення туристів та збереження унікальних об'єктів. Ця проблема набуває особливої ваги в контексті міжнародної інтеграції України та зростання інтересу до її культурних скарбів.

Об'єктом дослідження є культурна спадщина України.

Предмет дослідження виступає використання об'єктів культурної спадщини як туристичного ресурсу.

Метою кваліфікаційної роботи бакалавра є характеристика культурної спадщини України, аналіз потенціал об'єктів матеріальної та нематеріальної спадщини для розвитку туризму, виявлення географічних особливостей, визначення проблем та перспектив використання культурного надбання в контексті сучасних викликів.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані наступні завдання:

- Проаналізувати теоретичні основи дослідження культурної спадщини, зокрема поняття, класифікацію, її значення у сфері туризму, визначити роль ЮНЕСКО у збереженні культурних надбань України;
- Дослідити об'єкти матеріальної спадщини України та внесок ЮНЕСКО в їх охорону та збереження;
- Охарактеризувати елементи нематеріальної культурної спадщини України;
- Проаналізувати просторові особливості об'єктів культурної спадщини як туристичного ресурсу, визначити основні проблеми та перспективи у залученні для розвитку туризму.

У роботі використані загальнонаукові методи аналізу та синтезу для дослідження теоретичних джерел, наукових досліджень та нормативно-правових документів, що стосуються концепту культурної спадщини; систематизація слугувала інструментом для впорядкування наявної інформації про об'єкти культурної спадщини, що включало їх класифікацію та врахування регіональних особливостей; узагальнення сприяло формулюванню загальних висновків, оснований на аналізі конкретних прикладів і практик використання в туристичній галузі.

Дослідження базується на науково-теоретичних розробках українських та зарубіжних авторів з питань культурної спадщини, її збереження та використання в туризмі. Основу складають роботи, що висвітлюють специфіку туристичних ресурсів України, аналітичні дані про стан культурних пам'яток, а також рекомендації міжнародних організацій, таких як ЮНЕСКО, з питань збереження спадщини.

Окремі положення та результати кваліфікаційної роботи бакалавра обговорювалися на п'яти конференціях:

- Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих науковців «Регіон-2023: суспільно-географічні аспекти»

(м. Харків, 2023 р.) з темою «Нематеріальна культурна спадщина України та її значення для розвитку туризму» [71].

- Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих науковців «Регіон-2024: суспільно-географічні аспекти» (м. Харків, 2024 р.) з темою «Культурна спадщина України: загрози в умовах повномасштабної війни» [72].
- II Міжнародна науково-практична конференція «Маркетингові та організаційні механізми повоєнного розвитку галузі гостинності та туризму України» (м. Харків, 2024 р.) з темою «Природно-культурна спадщина та розвиток туризму в Карпатському регіоні України» [73].
- Щорічна наукова конференція студентів та аспірантів, присвячена пам'яті професора Г. П. Дубинського «Географічні дослідження: історія, сьогодення, перспективи» (м. Харків, 2025 р.) з темою «Вплив воєнних дій на розвиток туристичної галузі та відвідуваність культурних об'єктів в Україні» [74].
- Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих науковців «Регіон-2025: суспільно-географічні аспекти» (м. Харків, 2025 р.) з темою «Нематеріальна культурна спадщина України: регіональний вимір» [91].

Кваліфікаційна робота бакалавра викладена на 77 сторінках, складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, котрий налічує 91 найменування, та додатків. Кваліфікаційна робота бакалавра містить 37 рисунків та чотири таблиці.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

1.1 Поняття та класифікація культурної спадщини

Оскільки поняття "культурна спадщина" визначено в рамках міжнародних і національних нормативних правових актів та інших документів, введених у правовий обіг, існують суттєві відмінності у визначенні та характеристиках спадщини залежно від цілей і призначень незалежних дослідників і дослідників загального користування, Конвенції про охорону всесвітньої спадщини. Культурна та природна спадщина (Всесвітня культурна та природна спадщина), прийнята Генеральною Асамблеєю ООН з питань освіти, науки та культури в Парижі в 1972 році (Всесвітня культурна та природна спадщина), була прийнята в 1972 році. Він був прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН з питань освіти, науки та культури в Парижі і розділений на три категорії [23]:

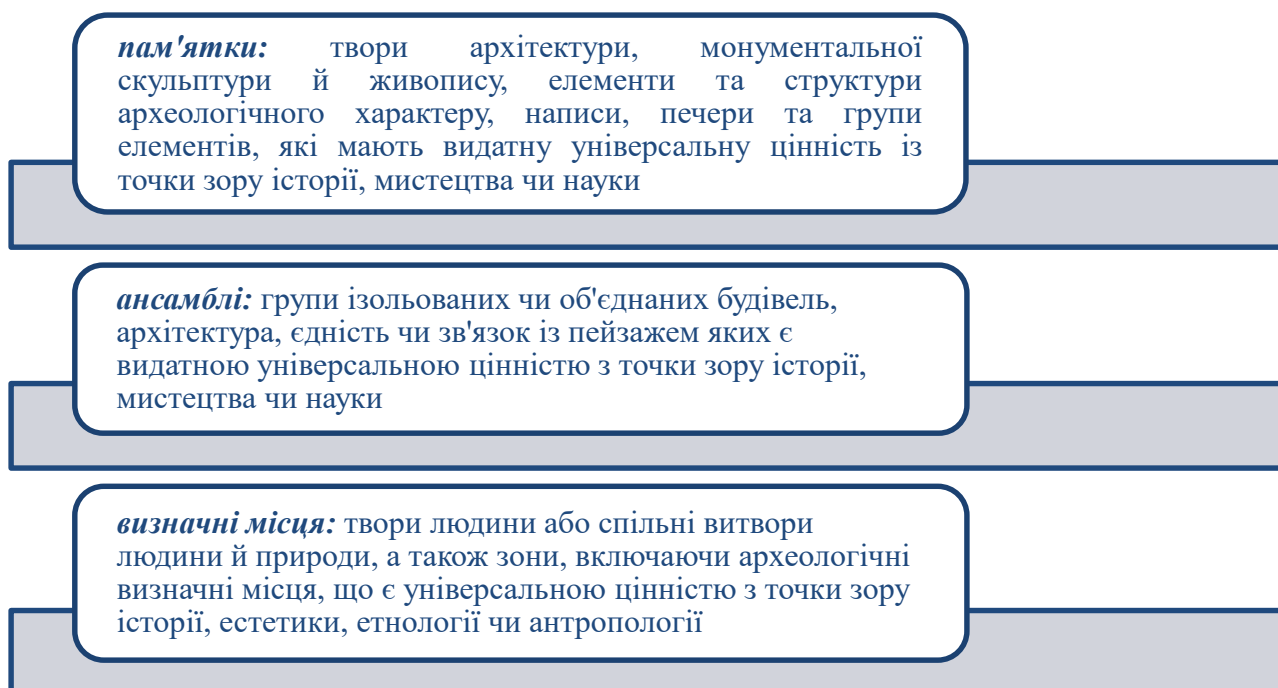

Рис. 1.1. Основні категорії класифікації культурної спадщини (побудовано за автором [23])

Перші ознаки формування культурної спадщини можна простежити ще в ранніх цивілізаціях, таких як Месопотамія, Єгипет, Греція і Рим. У той час почали з'являтися архітектурні пам'ятники, скульптури та рукописи, які згодом стали частиною Всесвітньої культурної спадщини. Однак люди все одно залишили сліди своєї діяльності, створюючи постійно важливі об'єкти, такі як піраміди в Гізі та Парфенон у Греції. Релігія була важливим елементом культурної спадщини. Вона вплинула на створення церков, культових споруд, ікон, сприяла розвитку літератури і мистецтва. У середні віки РЕЛІГІЙНА спадщина стала важливою частиною європейської та східної культури, що призвело до створення багатьох релігійних об'єктів, які в даний час визнані культурною спадщиною (наприклад, Базилика Святого Петра у Ватикані, храм Ангкор-Ват у Камбоджі). З розвитком торгівлі та міжнародних відносин у багатьох частинах світу культурна спадщина збагатилася завдяки міжкультурним обмінам. Особливо в епоху відкриттів, коли європейські країни почали активно контактувати з культурами Африки, Азії та Америки, вони взаємодіяли між собою в галузі мистецтва, архітектури, технологій та звичаїв [23]. Сьогодні багато країн світу проводять активну політику щодо захисту та збереження своєї культурної спадщини. Зокрема, міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО, відіграють важливу роль у формуванні глобальної політики в галузі охорони культурної спадщини шляхом прийняття відповідних міжнародних договорів і складання списку об'єктів Всесвітньої спадщини. Конвенція про охорону всесвітньої культурної спадщини, прийнята ЮНЕСКО в 1972 році, стала важливим міжнародним документом, що встановлює правила і норми охорони і збереження культурної спадщини на світовому рівні. Він покликаний забезпечити визнання, збереження та охорону культурної та природної спадщини, яка особливо важлива для всього людства. Сьогодні до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО входять об'єкти по всьому світу, що представляють різні епохи, культури і цивілізації [12].

Матеріальна культурна спадщина – це об'єкти, які мають фізичну форму і можуть бути збережені впродовж часу[21]:

Рис. 1.2. Основні категорії матеріальної культурної спадщини (побудовано за автором [21])

Нематеріальна культурна спадщина - це звичаї, форми самовираження, вираження поглядів, знання та навички, пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти та культурні простори, які визнаються частиною культурної спадщини громадами, групами та, в деяких випадках, окремими особами. Ця нематеріальна культурна спадщина, що передається з покоління в покоління, постійно відтворюється спільнотами та групами, піддається впливу навколишнього середовища, взаємодіє з природою та історією, дає відчуття самотності та наступності, сприяє культурному розмаїттю та повазі до творчості людини [13].

Нематеріальна культурна спадщина відіграє важливу роль у формуванні ідентичності окремих соціальних груп та індивідумів. Саме багатство нематеріальної культурної спадщини є необхідною умовою збереження культурного різноманіття у все більш глобалізованому світі. Взаємне розуміння нематеріальної культурної спадщини різних громад допомагає сприяти міжкультурному діалогу та розвивати взаємну повагу до інших стилів життя. Важливість нематеріальної культурної спадщини також визнається ЮНЕСКО, яка прийняла Конвенцію про охорону нематеріальної культурної

спадщини в 2003 році і погодила визначення, знання, навички та пов'язані з ними інструменти, об'єкти, артефакти і пристосування, згідно з якими "нематеріальна культурна спадщина - це звичаї і форми самовираження, які спільноти, групи і, в деяких випадках окремі особи визнають їх частиною культурної спадщини". Пропонується створити культурний простір [12].

Нематеріальна культурна спадщина в значенні Конвенції виявляється, зокрема, у таких сферах [9]:

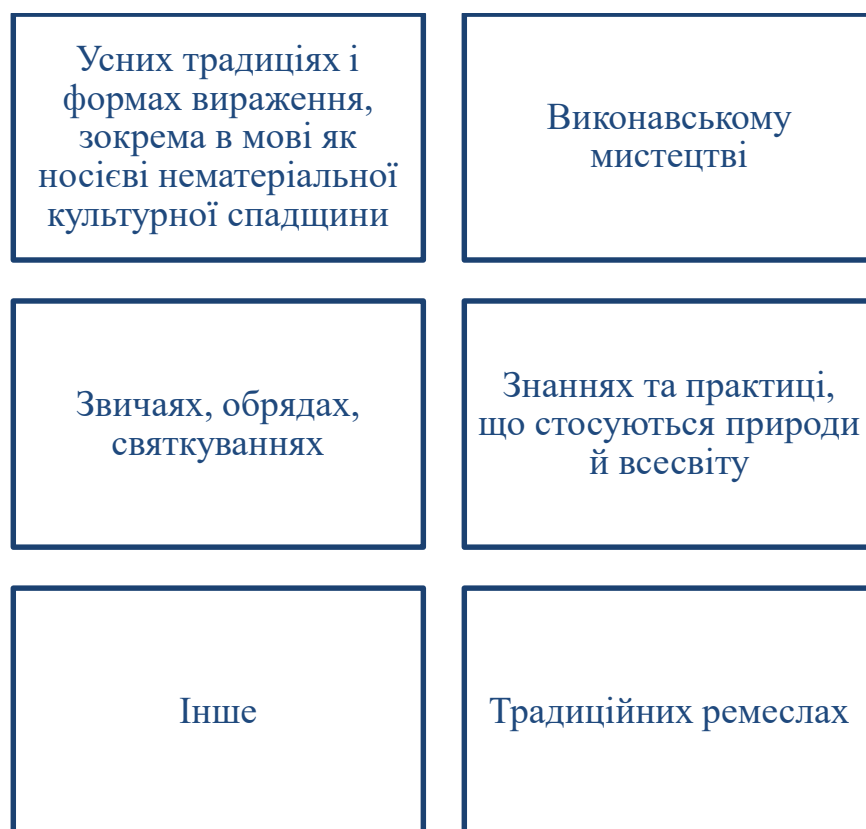

Рис. 1.3. Основні категорії нематеріальної культурної спадщини
(побудовано за автором [9])

Класифікація культурної спадщини також може базуватися на функціональних або тематичних ознаках, наприклад, релігійні об'єкти, оборонні споруди, промислові пам'ятки або об'єкти, пов'язані з історичними подіями.

Збереження культурної спадщини є важливим завданням, яке вимагає комплексного підходу. Це включає правовий захист, консервацію, реставрацію, використання у туристичній діяльності та популяризацію серед

населення. Культурна спадщина має значення не лише для збереження національної ідентичності, але й для інтеграції у світову спільноту. Зокрема, організація ЮНЕСКО відіграє ключову роль у збереженні культурної спадщини, визначаючи міжнародні стандарти та включаючи унікальні об'єкти до списків Світової спадщини [19].

Таким чином, культурна спадщина є універсальною цінністю, яка формує основу для саморозвитку, збагачення культурного діалогу та розвитку туризму. Її збереження є обов'язком кожного суспільства, адже це не лише спадок минулого, але й дар майбутнім поколінням.

1.2 Передумови та чинники формування культурної спадщини в Україні

Формування культурної спадщини України є результатом багатовікової взаємодії різноманітних історичних, географічних, соціальних та етнічних чинників, які сприяли розвитку унікальних традицій, архітектурних стилів, ремесел та мистецтва. Передумови становлення культурної спадщини України сягають глибокої давнини, охоплюючи епохи від трипільської культури до сучасності.

Культурна спадщина України формувалася на перетині різних цивілізаційних впливів. Важливу роль відіграли трипільська культура, Київська Русь, період козаччини, а також польські, литовські, угорські, турецькі та австрійські впливи. Становлення української державності та боротьба за незалежність також сприяли розвитку культурних символів та традицій, які залишаються основою ідентичності нації.

Різнманітність природних умов України, від Карпат до степів, сприяла формуванню специфічних регіональних традицій. Наприклад, у Карпатах збереглися дерев'яні церкви, що відображають унікальний архітектурний стиль, адаптований до місцевого середовища, а в степових регіонах поширені козацькі фортеці та кургани.

Україна історично була багатонаціональною державою, де поряд із українцями проживали поляки, євреї, греки, татари, вірмени, німці та інші народи. Ця багатокультурність сприяла взаємозбагаченню традицій, що проявляється в архітектурі, кухні, мистецтві та ремеслах. Етнічна мозаїка дала поштовх до створення різноманітної культурної спадщини, яка відображає як універсальні, так і локальні риси.

Політичні події, зокрема перебування України під владою різних імперій, значно вплинули на її культурну спадщину. Періоди польської, російської та австро-угорської експансії залишили архітектурні пам'ятки, такі як замки, палаци, костели та монастирі. Радянська епоха, попри втрати багатьох культурних об'єктів, залишила свої характерні риси, наприклад, монументальне мистецтво[4].

Релігія відіграє ключову роль у формуванні культурної спадщини. Хрещення Київської Русі у 988 році стало важливим поворотним моментом у розвитку духовних традицій і зумовило появу численних церковних споруд, іконопису, літописів і духовної літератури. Унікальні релігійні обряди та звичаї, такі як колядки чи писанкарство, збереглися до сьогодні.

Розвиток мистецтва, літератури, музики та театру в Україні також сприяв формуванню культурної спадщини. Народна творчість, зокрема думи, козацькі пісні та обряди, збагачували культурний код українців і створювали основу для нових форм вираження.

Заснування Києво-Могилянської академії, появи шкіл козацької старшини, а також пізніших університетів у Львові, Києві та Харкові стали каталізатором розвитку культурного життя. Освіта й наука сприяли збереженню та примноженню культурних традицій [35].

Отже, формування культурної спадщини України є результатом комплексного впливу численних факторів, які відображають багатство та різноманітність національної культури. Збереження цієї спадщини є важливим завданням для сучасного суспільства, адже вона є не лише джерелом

національної ідентичності, а й цінним ресурсом для розвитку туризму, міжнародного співробітництва та культурного діалогу.

1.3 Значення культурної спадщини в сфері туризму

Культурна спадщина відіграє важливу роль у розвитку сфери туризму, адже саме вона виступає джерелом унікальних вражень, інструментом збереження національної ідентичності та важливим фактором економічного зростання. Вона охоплює широкий спектр туристсько-рекреаційних ресурсів, до яких належать об'єкти матеріальної та нематеріальної культури, що формують основу культурного туризму та сприяють залученню туристів.

Культурна спадщина забезпечує неповторність туристичних destinations, створюючи потужний потенціал для розвитку різних видів туризму, таких як історико-культурний, етнографічний, релігійний, гастрономічний та інші. Унікальні пам'ятки архітектури, музеї, фестивалі, традиції та обряди не лише привертають увагу мандрівників, а й сприяють кращому розумінню культури та історії країни. Це, у свою чергу, сприяє міжкультурному діалогу, розширює знання про національні особливості та підсилює взаємоповагу між народами [1].

Крім того, культурна спадщина має важливе соціально-економічне значення. Туризм, заснований на використанні культурних об'єктів, сприяє створенню робочих місць у місцевих громадах, стимулює розвиток інфраструктури та поповнює державний бюджет через податки. В Україні, багатій на культурну спадщину, туризм може стати важливим засобом залучення іноземних інвестицій та підвищення іміджу держави на міжнародній арені [20].

Культурна спадщина відноситься до антропогенних туристсько-рекреаційних ресурсів, оскільки вона створена чи трансформована людиною. Ці ресурси поділяються на кілька основних категорій [2]:

1. Матеріальна культурна спадщина:

- Архітектурні пам'ятки, такі як Софійський собор у Києві чи Львівський історичний центр, є символами історичного розвитку України.
- Музеї та галереї, які зберігають і демонструють культурні артефакти, наприклад, музей Гончара або Національний художній музей.
- Археологічні пам'ятки, наприклад, античне місто Ольвія чи залишки скіфських курганів.

2. Нематеріальна культурна спадщина:

- Традиції, звичаї та обряди, як-от гуцульські коляди, писанкарство або обрядові пісні, включені до списку нематеріальної спадщини ЮНЕСКО.
- Народні ремесла, такі як гончарство в Опішні або вишивка в Подільському регіоні, слугують важливим елементом етнографічного туризму.
- Фестивалі та культурні заходи, як-от "Країна мрій" чи фестиваль борщу, що сприяють популяризації української культури.

3. Інфраструктурні ресурси:

- Культурно-освітні заклади (театри, філармонії, бібліотеки), що надають туристам можливість долучитися до культурного життя країни.
- Історичні маршрути, які об'єднують кілька культурних об'єктів і формують комплексний туристичний продукт.

Попри значний потенціал, використання культурної спадщини у сфері туризму стикається з низкою викликів, таких як недостатнє фінансування, руйнування пам'яток через природні чинники або людську діяльність, а також потреба в сучасній інфраструктурі. Успішне вирішення цих проблем можливе завдяки партнерству держави, приватного сектору та громадськості.

Культурна спадщина України є не лише її обличчям, а й невичерпним джерелом розвитку туристичної сфери. Вона сприяє формуванню

конкурентоспроможного туристичного продукту, підвищенню економічного потенціалу регіонів та утвердженню національної ідентичності на міжнародній арені [1,2].

1.4 Роль ЮНЕСКО у збереженні культурної спадщини України

ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури) відіграє ключову роль у збереженні культурної спадщини України. Завдяки своїм програмам, ініціативам та партнерствам ця організація сприяє захисту, популяризації та сталому використанню унікальних культурних об'єктів і традицій країни. В умовах сучасних викликів, таких як збройні конфлікти, урбанізація, природні катаклізми та глобалізація, діяльність ЮНЕСКО стає ще більш актуальною[37].

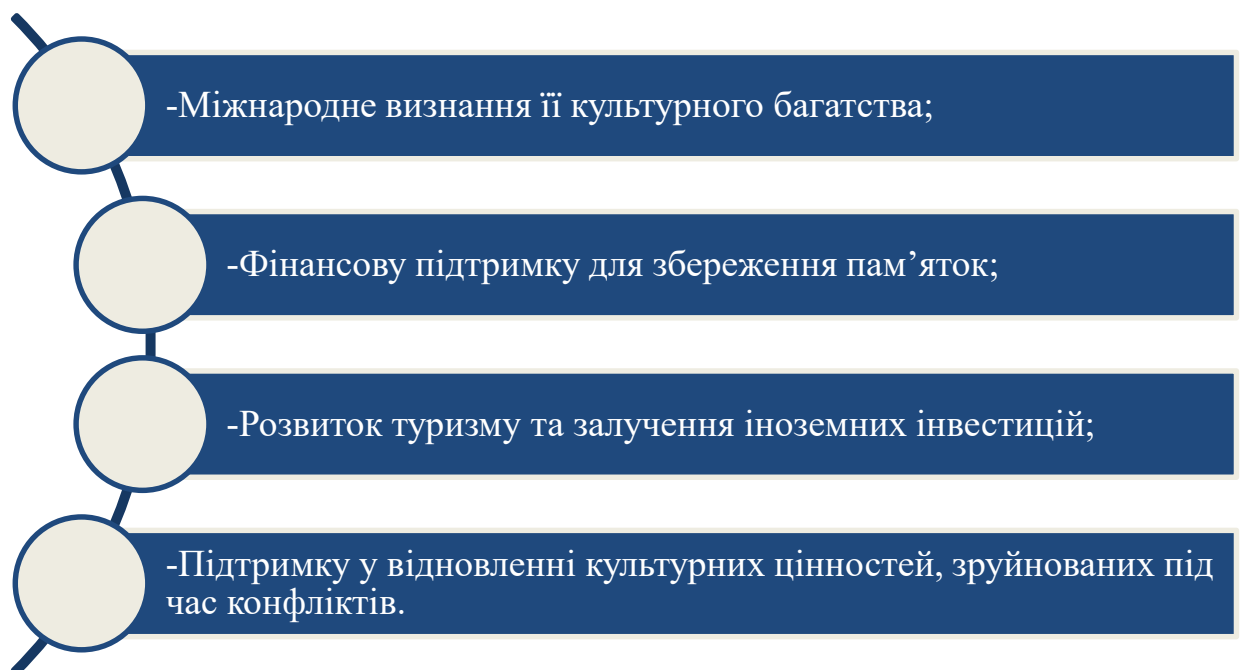

Рис. 1.4. Результати, які отримує спадщина України завдяки участі в ЮНЕСКО (побудовано за автором [19])

Основні напрямки діяльності ЮНЕСКО в Україні

1. Включення українських об'єктів до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО

У Списку всесвітньої спадщини перебувають знакові об'єкти культурного та природного значення, які мають особливу цінність для людства. Україна має низку таких об'єктів, наприклад:

- Софійський собор у Києві та Києво-Печерська лавра;
- Історичний центр Львова;
- Букові праліси Карпат, що демонструють значення природної спадщини. Ці об'єкти перебувають під охороною ЮНЕСКО, що забезпечує їхній захист від руйнування та втрати автентичності.

2. Робота зі збереження нематеріальної спадщини

Нематеріальна культурна спадщина включає традиції, обряди, знання та навички, які передаються з покоління в покоління. ЮНЕСКО підтримує збереження таких елементів, як:

- Українське козацьке бойове мистецтво «спас»;
- Петриківський розпис;
- Культура приготування та споживання борщу.

Включення цих елементів до Списку нематеріальної спадщини сприяє їх популяризації на міжнародному рівні та залученню ресурсів для їхнього збереження.

3. Охорона культурної спадщини під час збройних конфліктів

В умовах воєнних дій в Україні ЮНЕСКО вживає заходів для захисту пам'яток, що перебувають під загрозою знищення. Організація проводить оцінку збитків, надає технічну підтримку та фінансує заходи для відновлення зруйнованих об'єктів. Зокрема, ЮНЕСКО допомагає документувати культурні пам'ятки, щоб уникнути їхньої втрати внаслідок бойових дій.

4. Підтримка освітніх і наукових програм

ЮНЕСКО сприяє впровадженню освітніх ініціатив, які навчають молодь цінувати культурну спадщину. Це включає організацію семінарів, лекцій та навчальних програм з метою популяризації знань про унікальну спадщину України[19].

Діяльність ЮНЕСКО має тривалий вплив, адже збереження культурної спадщини сприяє збереженню історичної пам'яті, формуванню національної ідентичності та розвитку суспільства. Участь України в програмах ЮНЕСКО допомагає захистити культурну спадщину для майбутніх поколінь і забезпечити її внесок у глобальний культурний діалог[37].

РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНИ УКРАЇНИ

2.1 Архітектурні пам'ятки України

Архітектурні пам'ятки України є унікальними свідченнями багатой історії, культурного розвитку та впливу різних цивілізацій на території країни. Вони відображають складний переплетення стилів, епох та культур, що формували українську ідентичність протягом століть. Від фортифікаційних споруд до величних храмів та палаців – архітектурна спадщина України є невід'ємною частиною світового культурного надбання.

Україна славиться своїми церквами та монастирями, що вражають різноманіттям стилів і форм. Софійський собор у Києві, збудований у XI столітті, є одним із найдавніших християнських храмів Східної Європи та належить до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Києво-Печерська лавра, що була заснована в 1051 році, також є унікальним зразком середньовічної релігійної архітектури, відомим своїми підземними печерами.

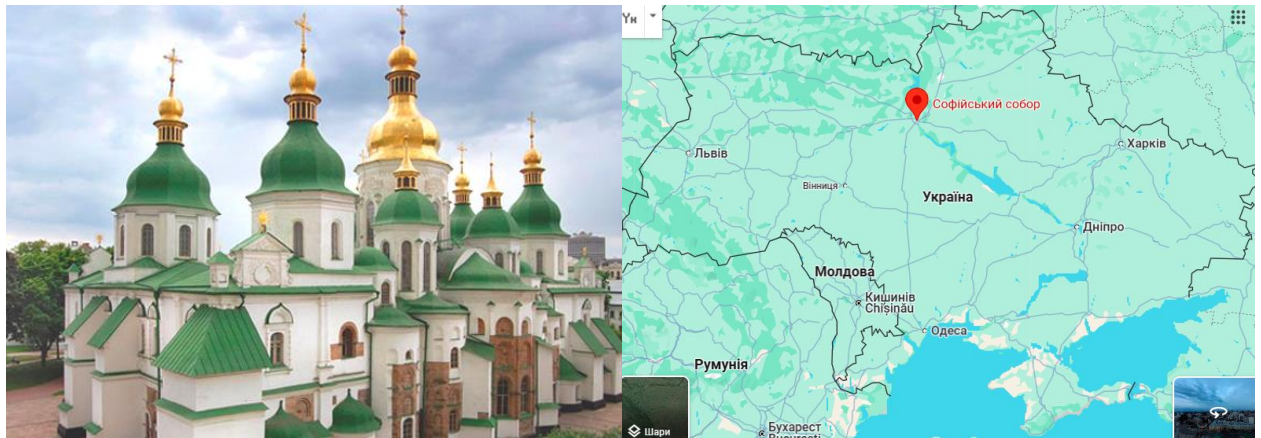

Рис. 2.1. Собор святої Софії [75].

Дерев'яні церкви Карпатського регіону – ще один унікальний пласт архітектурної спадщини. Ці храми, побудовані без використання цвяхів, поєднують елементи православної та народної архітектури. Наприклад, церква Святого Духа у Рогатині та церква Вознесіння Господнього у Ясіні є справжніми шедеврами[5].

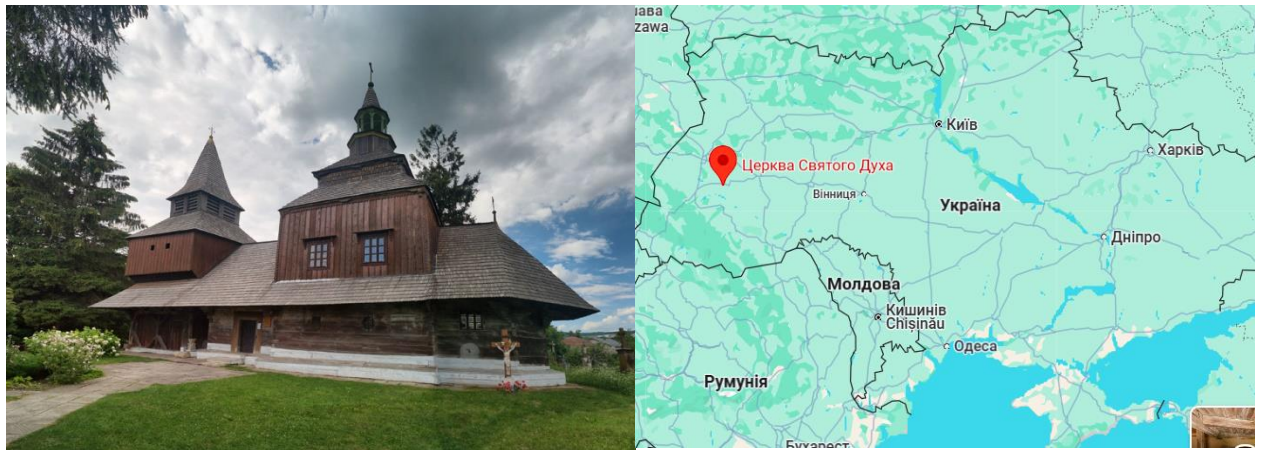

Рис.2.2. Церква Святого Духа у Рогатині [76].

Замкові комплекси України розповідають про її буремну історію, коли захист територій був життєво важливим. Кам'янець-Подільська фортеця, заснована ще в XII столітті, вражає своїми величними оборонними спорудами, що збереглися до наших днів. Хотинська фортеця, розташована на берегах Дністра, була ключовою ланкою оборони проти численних загарбників.

Замки Західної України, зокрема Золочівський, Підгорецький і Олеський, є яскравими зразками ренесансної та барокової архітектури. Вони виконували як оборонні, так і житлові функції, зберігаючи в своїх стінах багаті колекції мистецтва.

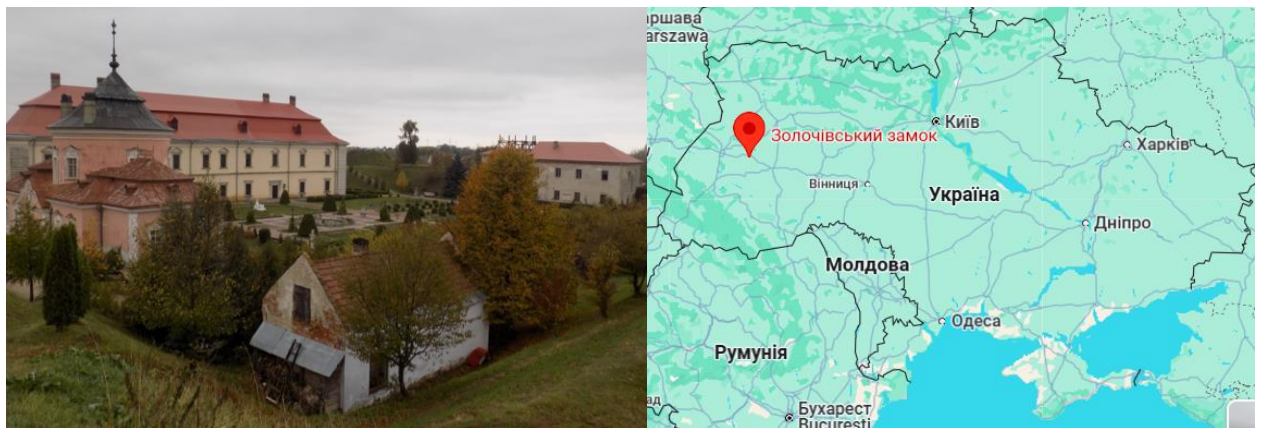

Рис.2.3. Золочівський замок [77].

Історичні міста України зберегли архітектурні ансамблі, які стали візитівками регіонів. Історичний центр Львова з його вузькими вуличками, ратушею та кам'яницями є перлиною ренесансної та готичної архітектури.

Одеса, зі своїм відомим Приморським бульваром і Оперним театром, демонструє еклектичний стиль XIX століття.

Палац Потоцьких у Львові, Маріїнський палац у Києві та Воронцовський палац в Алушці є зразками елегантності та розкоші, які демонструють високий рівень архітектурного мистецтва. Ці споруди часто ставали місцями прийомів, культурних подій і політичних рішень[10].

Архітектурна спадщина України є важливим ресурсом для розвитку туризму, освітніх і культурних програм. Ці пам'ятки залучають мільйони туристів, сприяють збереженню історичної пам'яті та підтримують місцеві громади. Їхнє збереження є надзвичайно важливим завданням, що потребує уваги суспільства та міжнародної підтримки [17].

Таким чином, архітектурні пам'ятки України є не лише свідченням минулого, а й джерелом натхнення для майбутнього, які допомагають розкрити унікальність української культури на глобальному рівні.

2.2 Музеї та культурно-історичні заповідники

Музеї та культурно-історичні заповідники України займають особливе місце в збереженні національної ідентичності та історичної пам'яті. Вони не лише охороняють багатство культурної спадщини, але й сприяють її популяризації серед сучасних поколінь, відкриваючи для них скарби минулого.

Музеї є важливими культурними інститутами, які збирають, зберігають і експонують матеріали, що відображають різні аспекти історії, культури та науки. В Україні існує понад тисячу музеїв, які охоплюють різні етапи розвитку суспільства, від давніх часів до сучасності. Одним із найбільш значущих музеїв є Національний музей історії України, що містить експонати, які представляють історію країни від часів Київської Русі до сьогодення. Особливу цінність мають колекції, пов'язані з археологічними знахідками,

витворами мистецтва та документами, що відображають боротьбу за незалежність [11].

Не менш важливими є Музей архітектури та побуту в Пирогові, який є одним із найбільших в Україні музеїв під відкритим небом. Тут можна побачити старовинні дерев'яні церкви, будинки, млини, що відображають традиційний побут та архітектурну спадщину різних регіонів України.

Рис.2.4. Національний музей народної архітектури та побуту України [78].

Особливу увагу варто приділити Національному художньому музею України, який є осередком національного мистецтва і культури, а також Музею історії Києва, який зберігає безцінні документи та артефакти, що охоплюють історію столиці від давніх часів до сьогодні.

Заповідники – це території, що мають велике культурне та історичне значення, де зберігаються археологічні пам'ятки, природні ландшафти та історичні об'єкти. В Україні є численні культурно-історичні заповідники, які є не тільки пам'ятками національної спадщини, а й важливими туристичними об'єктами [28].

Києво-Печерська лавра, один із найбільших монастирських комплексів у світі, є частиною Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Це унікальний заповідник, де зберігаються релігійні святині, монастирські будівлі та печери, де проводилися поховання монахів.

Іншим важливим об'єктом є Чигиринський історико-культурний заповідник, що охоплює територію, пов'язану з історією козацької доби та

славою гетьманщини. Він містить кілька археологічних, архітектурних та етнографічних пам'яток, серед яких – залишки цитаделі, будівлі старовинних церков та козацькі курені.

Рис.2.5. Чигиринський історико-культурний заповідник [79].

Національний історико-культурний заповідник "Качанівка" на Чернігівщині є ще одним важливим заповідником, відомим своїми палацовими ансамблями, парками та архітектурними пам'ятками XVIII-XIX століть. Це місце приваблює туристів не лише історичними спорудами, але й природною красою.

Рис.2.6. Національний історико-культурний заповідник «Качанівка» [80].

Музеї та культурно-історичні заповідники виконують важливу роль у збереженні та популяризації національної спадщини. Вони є осередками знань та освіти, де проводяться дослідження, виставки, лекції та наукові конференції, що дають змогу поглибити розуміння культурної спадщини. Крім того, вони сприяють розвитку туризму, приваблюючи мільйони відвідувачів із різних куточків світу.

Музеї та заповідники допомагають формувати національну ідентичність, зміцнюють почуття гордості за історію та культуру своєї країни, зберігають традиції та пам'ять про видатних діячів та важливі історичні події[13].

Загалом, музеї та культурно-історичні заповідники України є важливими інститутами, що виконують функцію збереження та передачі культурної спадщини, сприяють національному розвитку і міжнародному визнанню України.

2.3 Пам'ятки ЮНЕСКО у збереженні культурної спадщини України

Пам'ятки ЮНЕСКО є важливим елементом світової культурної спадщини, і для України вони мають особливе значення, оскільки визнання об'єктів на міжнародному рівні сприяє їх збереженню та популяризації. Внесення об'єктів до Списку світової спадщини ЮНЕСКО не тільки підвищує статус культурної спадщини, але й допомагає зберегти унікальні пам'ятки для майбутніх поколінь. Україна має кілька таких пам'яток, що представляють її історичне, культурне та природне багатство.

ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури) активно сприяє збереженню культурної спадщини на світовому рівні, а також підтримує національні ініціативи з охорони культурних пам'яток. Для України включення об'єктів до списку ЮНЕСКО стало важливим кроком у їх збереженні та визнанні. Така увага на міжнародному рівні підвищує науковий інтерес, а також допомагає залучати інвестиції на реставрацію і збереження цих об'єктів [36].

Україна має кілька об'єктів, які внесено до Списку світової спадщини ЮНЕСКО, і кожен із них має велике культурне та історичне значення [36]:

1. Києво-Печерська лавра

Києво-Печерська лавра являє собою видатний архітектурний ансамбль монастирських споруд, розташований на мальовничому плато, з якого відкривається краєвид на правий берег Дніпра. Цей ансамбль формувався протягом століть у гармонійній взаємодії з довкіллям, слугуючи значущою домінантою міської панорами. Заснований ще у XI столітті святими Антонієм і Феодосієм, монастир став визначним осередком духовності та культури, який зробив важливий внесок у розвиток освіти, мистецтва й медицини. До складу архітектурного комплексу Києво-Печерської лаври входять унікальні наземні й підземні церкви, створені в період з XI до XIX століття, розміщені в системі лабіринтових печер завдовжки понад 600 метрів, а також житлові та господарські споруди XVII–XIX століть [81].

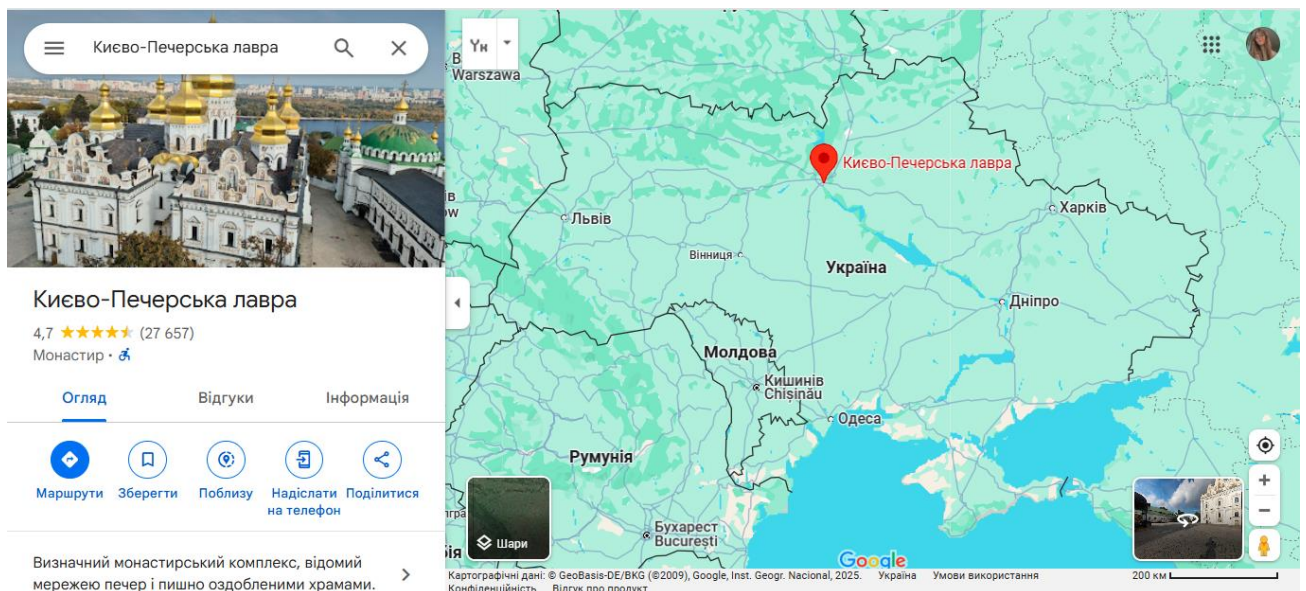

Рис.2.7. Києво-Печерська лавра

2. Софія Київська

Софійський собор, розташований у самому серці історичного центру Києва, належить до найвизначніших пам'яток архітектури та монументального мистецтва початку XI століття. Цей величний храм був зведений за участю місцевих майстрів та візантійських будівельників під час правління великого князя Київського Ярослава Мудрого і слугував головною християнською святинею столиці Київської Русі. Собор зберіг стародавні інтер'єри, а його

мозаїки та фрески XI століття є винятковими завдяки своїй цілісності та унікальності [81].

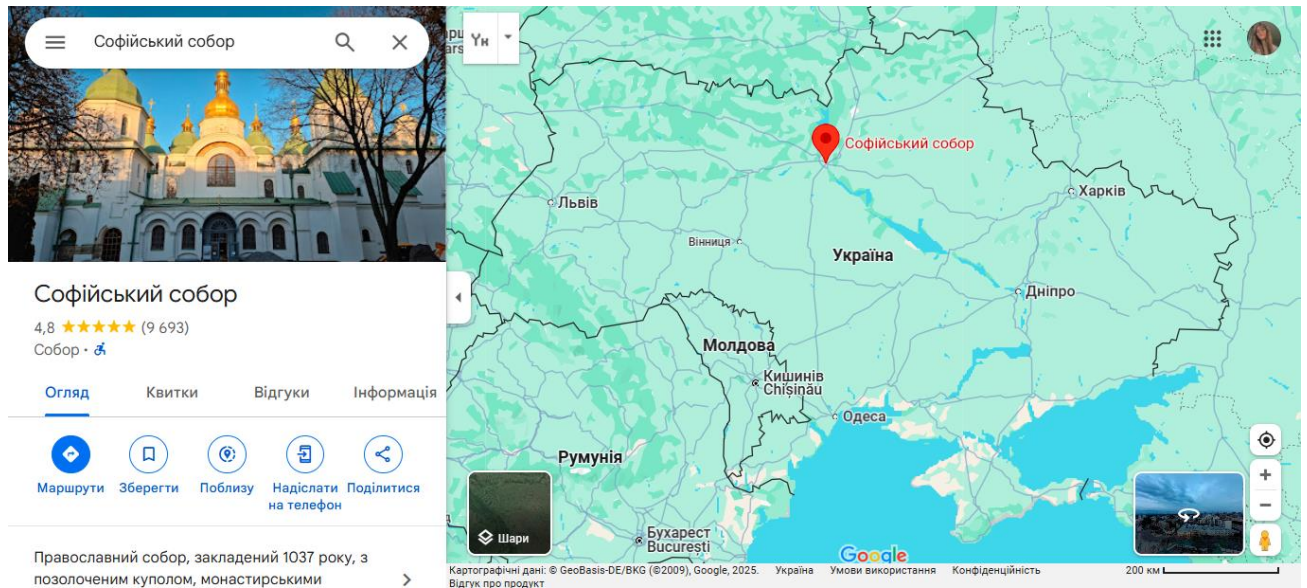

Рис.2.8. Софійський собор

3. Церква Спаса на Берестові.

Берестів – історична місцевість, що колись була околицею Києва, а нині належить до частини Верхньої лаври. Колись ця територія слугувала замиською резиденцією київських князів. Саме тут Володимир Великий звів мурований палац, який став його оселею та місцем смерті, як зазначають літописці. Згодом палац став домівкою для Ярослава Мудрого, Святослава й Всеволода Ярославичів, Володимира Мономаха та інших правителів Русі. Хто і коли зруйнував цю споруду, лишається таємницею, оскільки сьогодні від палацу не залишилося й сліду. Натомість неподалік збереглася унікальна пам'ятка архітектури – Спасо-Преображенський храм, або ж церква Спаса на Берестові, збудована за часів князювання Володимира Мономаха орієнтовно між 1113 та 1125 роками [82].

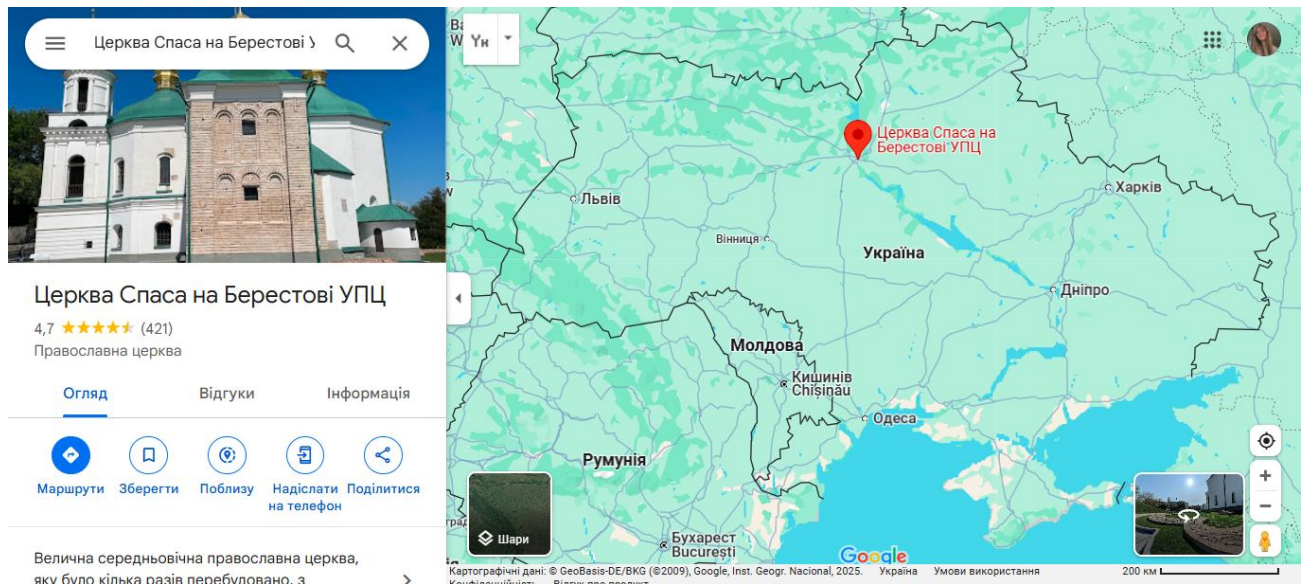

Рис.2.9. Церква Спаса на Берестові

4. Львів – ансамбль історичного центру

Місто Львів, засноване в період пізнього Середньовіччя, виникло на місці поселень, що існували ще з V–VI століть. Завдяки вигідному географічному положенню, сприятливому для торгівлі та політичного розвитку, Львів швидко став важливим адміністративним, релігійним і торговельним центром. Його архітектурна та художня спадщина, збережена до сьогодні, відображає унікальний синтез східноєвропейських традицій, збагачених впливами культури Італії та Німеччини. Об'єкт під назвою «Львів – ансамбль історичного центру» охоплює дві складові: центральну частину з замком, історичним середмістям і прилеглими районами, а також менш масштабну ділянку на пагорбі Святого Юра, де розташований ансамбль собору Святого Юра [83].

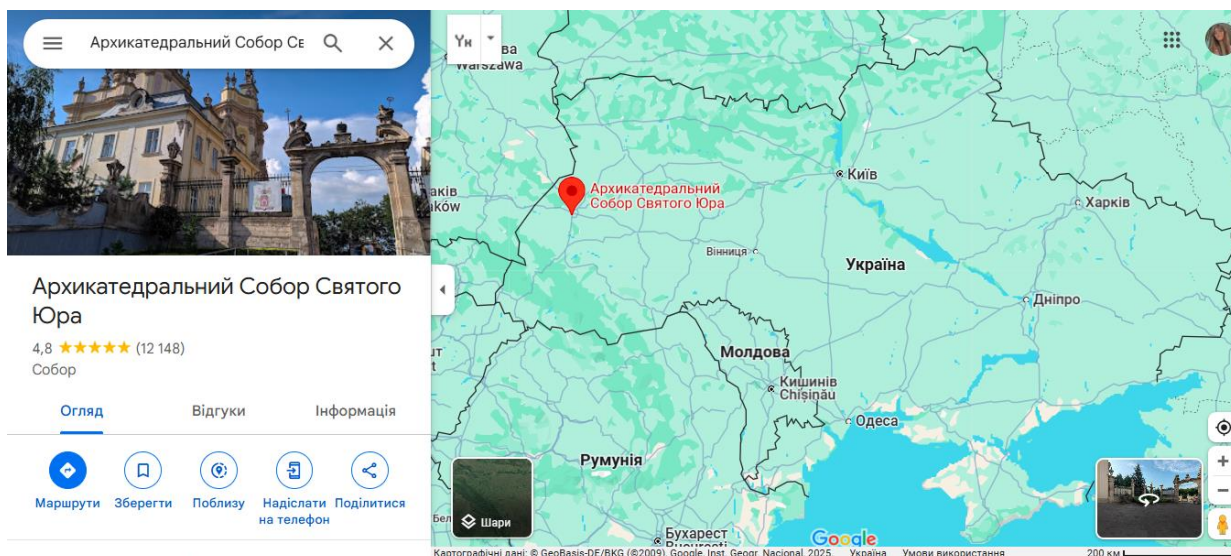

Рис.2.10. Архикатедральний Собор Святого Юра

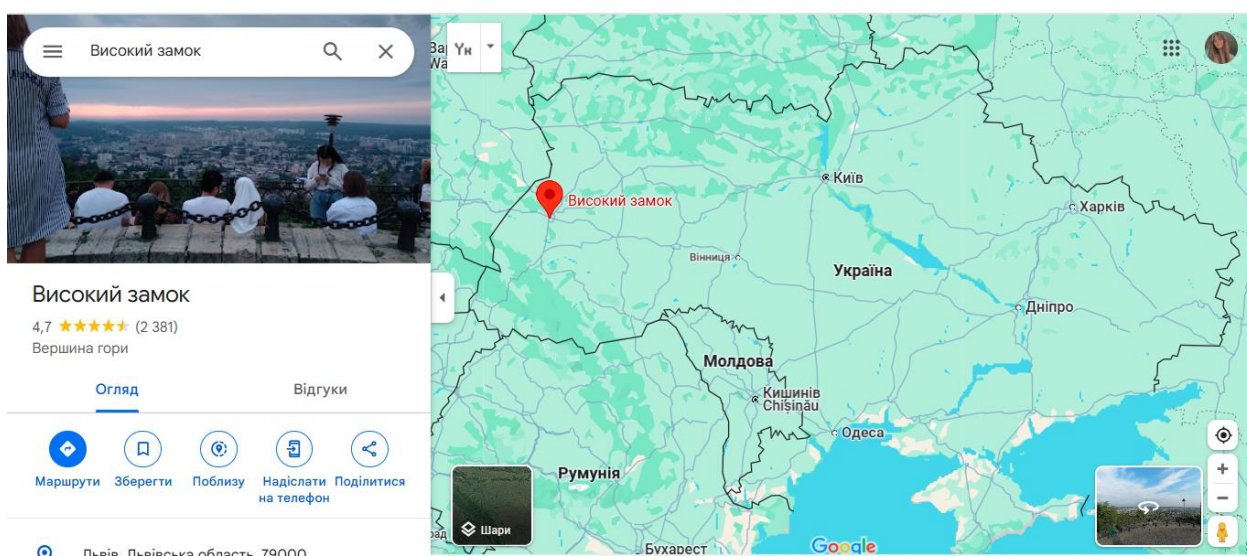

Рис.2.11. Високий замок

5. Стародавнє місто Херсонес Таврійський та його хора

На цій території збереглися рештки міста, заснованого дорійськими греками у V столітті до нашої ери на північному узбережжі Чорного моря. Місто включає шість основних зон, які складаються з міських руїн та сільськогосподарських угідь, розділених на сотні хор – прямокутних ділянок однакового розміру. Ці ділянки були зайняті виноградниками, продукція яких експортувалася містом, що залишалось процвітаючим до XV століття. На цій території також можна знайти кілька громадських комплексів, житлові квартали та ранньохристиянські пам'ятки, поряд із залишками поселень

кам'яної та бронзової доби. Тут збереглися римські та середньовічні баштові укріплення, системи водопостачання, а також винятково добре збережені посадки виноградників і розділювальні стіни [84].

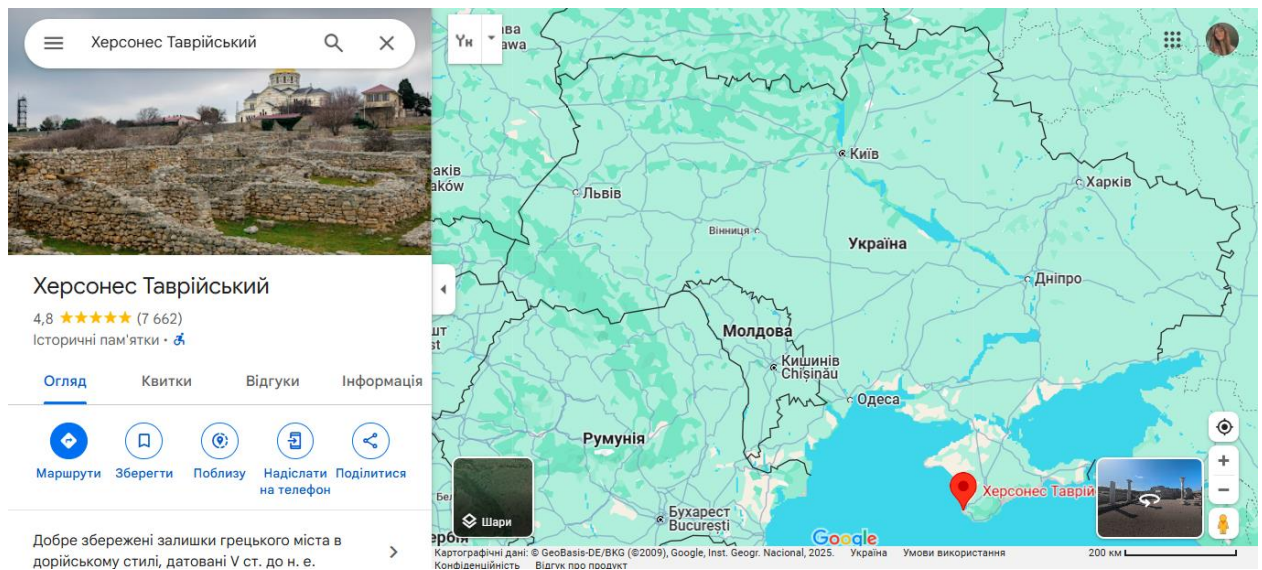

Рис.2.12. Херсонес Таврійський

6. Резиденція митрополитів Буковини та Далмації

Резиденція є визначним архітектурним ансамблем, що гармонійно поєднує різні стилістичні напрями, розвинуті під керівництвом видатного чеського архітектора Йозефа Главки впродовж 1864–1882 років. Ця споруда, визнана одним із зразкових прикладів архітектури історизму XIX століття, включає також семінарійний корпус і монастир. Центральною домінантою комплексу є купольна хрестова церква семінарії, оточена мальовничими садами та парком. Архітектурний комплекс уособлює багатий спектр архітектурних і культурних впливів, що простежуються від візантійської епохи, та водночас відображає значну роль православної церкви в контексті габсбурзької доби [85].

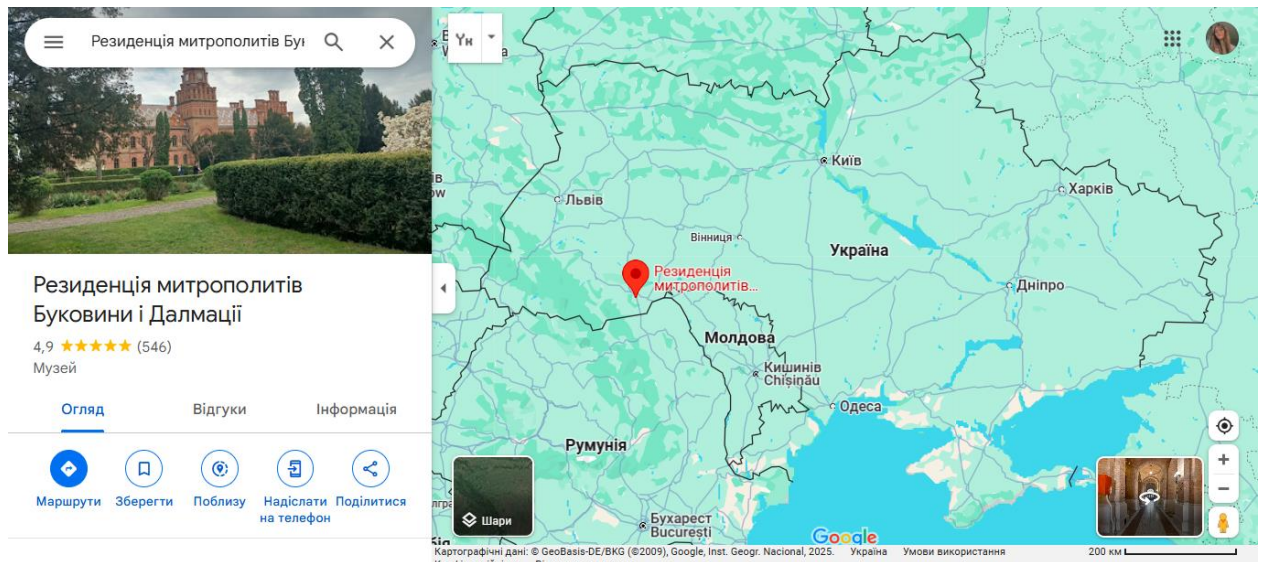

Рис.2.13. Резиденція митрополитів Буковини і Далмації

7. Геодезична дуга Струве

Це мережа триангуляційних точок, що простягається від Хаммерфеста в Норвегії до Чорного моря, охоплюючи території десяти країн і простягаючись на понад 2820 кілометрів. Вона є результатом дослідження, проведеного між 1816 і 1855 роками астрономом Фрідріхом Георгом Вільгельмом Струве. Це було перше точне вимірювання великої ділянки меридіана, яке допомогло визначити реальні розміри та форму Землі, ставши важливим проривом у розвитку наук про Землю та топографічного картографування. Даний проєкт є прикладом унікальної наукової співпраці між вченими різних країн і злагодженої взаємодії монархів задля досягнення спільних наукових цілей. Початкова триангуляційна дуга складалася з 258 основних трикутників і 265 головних пунктів станцій. До архітектурного списку входять 34 оригінальні станційні точки, позначені різними способами: висвердленими отворами в скелях, залізними хрестами, кам'яними курганами або спеціально спорудженими обелісками [86]. В Україні до геодезичної дуги Струве належать пункти : «Катеринівка» (Хмельницька область, село Катеринівка), «Фельштин» (Хмельницька область, село Гвардійське), «Баранівка» (Хмельницька область, село Баранівка), «Старо-Некрасівка» (Одеська область, село Некрасівка) [86].

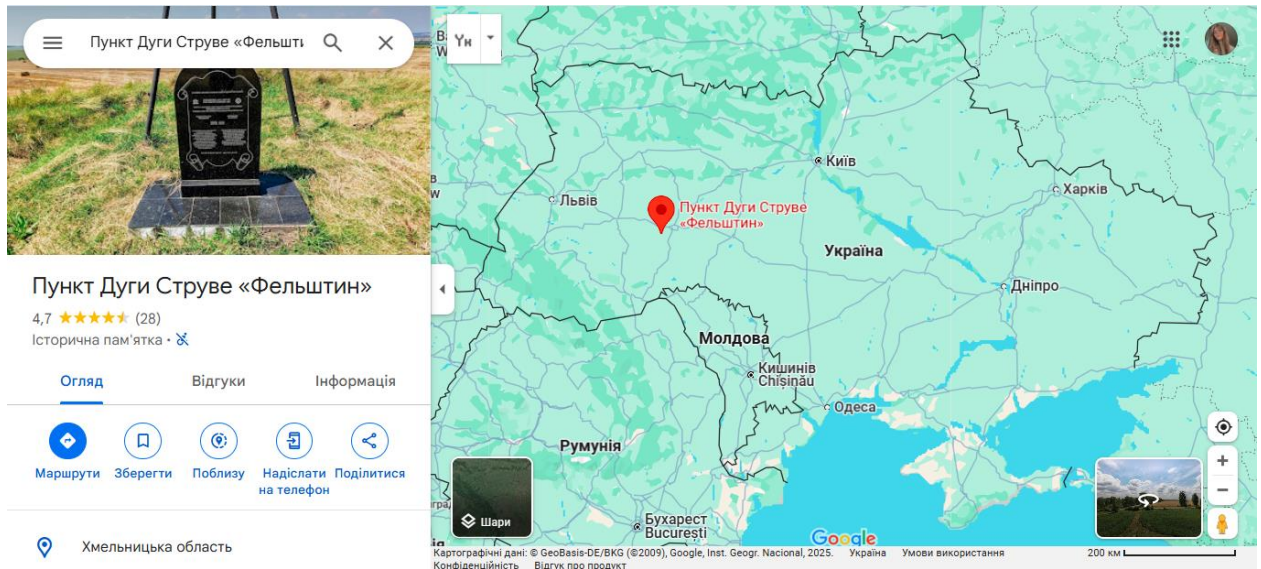

Рис.2.14. Пункт Дуги Струве «Фельштин»

8. Історичний центр Одеси

Історичні споруди демонструють стрімкий економічний підйом міста впродовж XIX століття та на початку XX століття. У межах цієї території зосереджено різноманітні об'єкти культурної, релігійної та соціальної інфраструктури, зокрема театри, мости, пам'ятники, храми, навчальні заклади, приватні особняки, багатоквартирні житлові будинки, клуби, готелі, банки, торгові комплекси, склади, фондові біржі та інші громадські й адміністративні будівлі. Архітектурний вигляд міста формували переважно італійські архітектори та інженери в його ранній період розвитку, хоча до цього процесу долучалися також митці інших національностей. Домінуючим стильовим напрямком історичного центру є еkleктика. Цей архітектурно-міський простір репрезентує багатогранний склад етнічних і релігійних громад міста. Він є яскравим прикладом міжкультурної взаємодії та ілюструє розвиток багатонаціональних і мультикультурних міст Східної Європи XIX століття. Приморський бульвар, що простягається вздовж краю плато, Приморські сходи, що спускаються до берега, та ансамбль Одеського театру опери та балету, а також Пале-Рояль – головні визначні пам'ятки міста. [87].

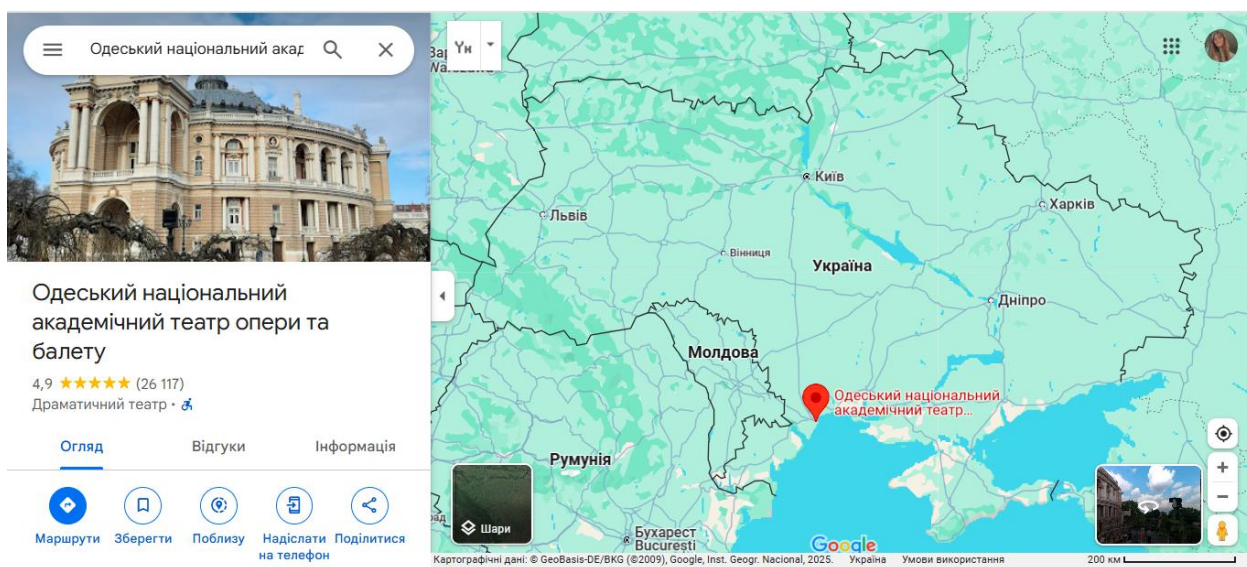

Рис.2.15. Одеський національний академічний театр опери та балету

9. Дерев'яні церкви Карпатського регіону в Польщі та Україні

У 2013 році ЮНЕСКО визнало дерев'яні церкви Карпатського регіону України, зокрема в Закарпатті та Львівській області, об'єктами світової спадщини. Ці храми є яскравими прикладами народної архітектури, що збереглися протягом століть, і мають величезне значення для культурної спадщини не тільки України, а й світової цивілізації [88]. В Україні до дерев'яних церкв належать: церква Святого Духа, церква Собору Пресвятої Богородиці, церква Святої Трійці, церква святого Юра, церква Святого Духа, церква Різдва Пресвятої Богородиці, Вознесенська церква, церква святого Михайла.

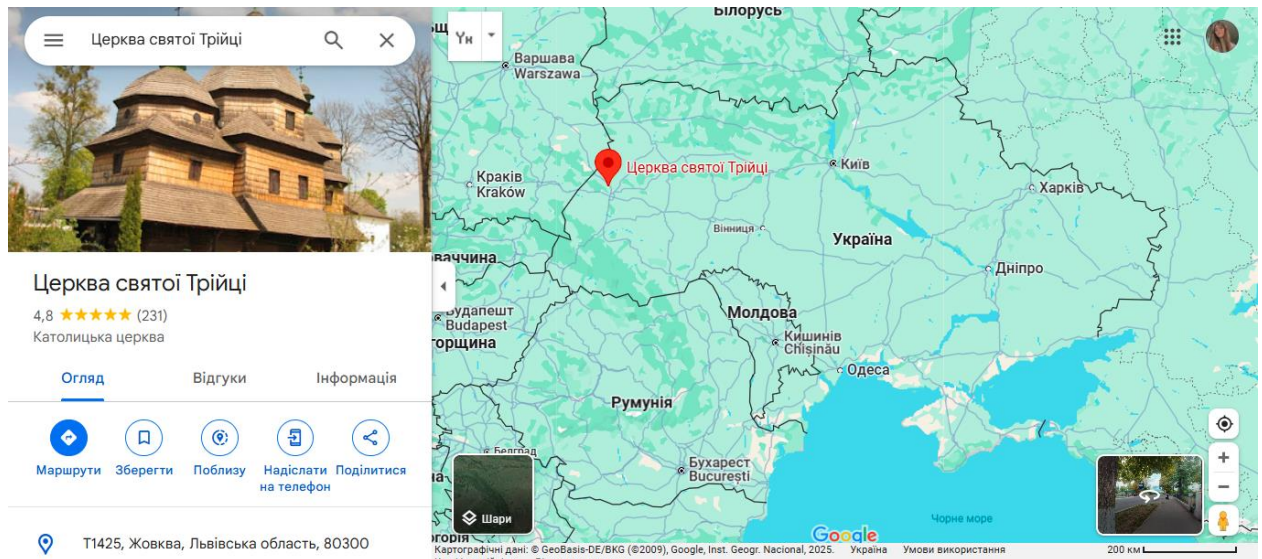

Рис.2.16. Церква святої Трійці

10. Давні та первісні букові ліси Карпат та інших регіонів Європи

Букові ліси охоплюють 93 окремі ділянки в 18 країнах. З кінця останнього льодовикового періоду європейський бук поступово поширювався з кількох ізольованих заповідних зон в Альпах, Карпатах, Динарських горах, Середземномор'ї та Піренеях. Цей процес тривав лише кілька тисяч років і досі продовжується. Широка експансія дерева по всій Європі пояснюється його здатністю адаптуватися до різноманітних кліматичних, географічних та фізичних умов [89]. В Україні до букових лісів належать: Черногора, Кузій – Трибушани, Мараморош, Стужиця – Ужок, Свидовець, Уголька – Широкий Луг, Горгани, Розточчя, Сатанівська дача, Синевир – Дарвайка, Синевир – Квасовець, Синевир – Стримба, Синевир – Вільшани, Зачарований край – Іршавка, Зачарований край – Великий Діл.

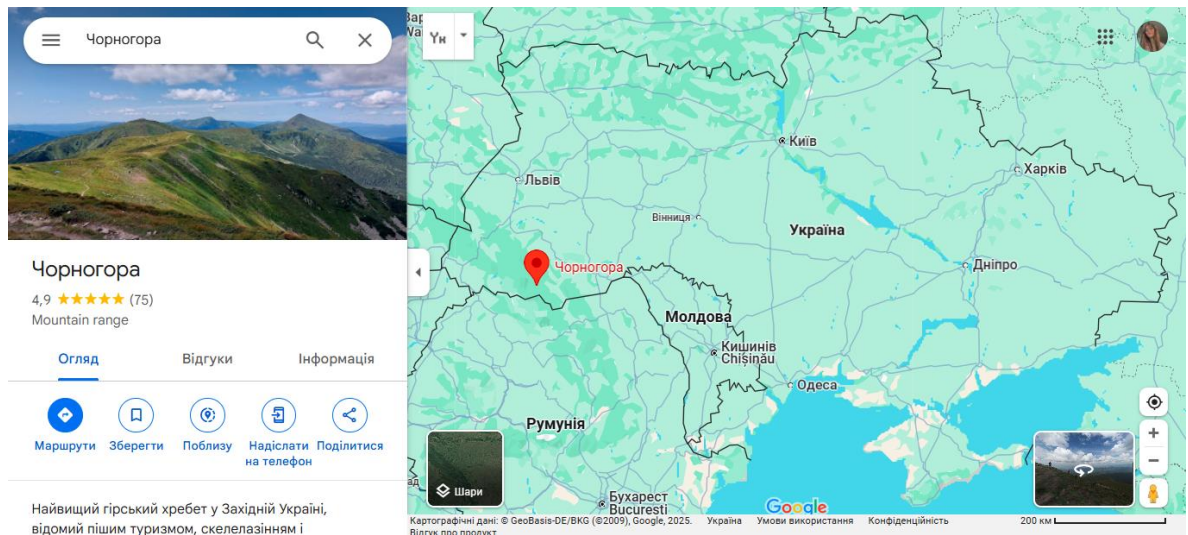

Рис.2.17. Чорногора

Інклюзія пам'яток до списку ЮНЕСКО значно підвищує інтерес до цих місць серед туристів і науковців. Зокрема, наявність таких пам'яток в Україні сприяє розвитку туризму, залученню міжнародних інвестицій і створенню нових робочих місць. Пам'ятки ЮНЕСКО є важливими не лише з точки зору культурної спадщини, але й у контексті їх економічної значущості для країни [19].

Пам'ятки ЮНЕСКО, що знаходяться на території України, є не лише національним, а й світовим багатством. Вони являють собою свідчення історії, культури та розвитку українського народу. Підтримка цих пам'яток через міжнародні ініціативи дозволяє зберігати їх для майбутніх поколінь і сприяє розвитку культурного туризму [27].

РОЗДІЛ 3. НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ

Нематеріальна культурна спадщина України є важливою складовою національної ідентичності, оскільки вона відображає безцінні традиції, звичаї, обряди, музику, танці, ремесла, а також усну історію та знання, що передаються з покоління в покоління. Ця частина культурної спадщини є невід'ємною частиною повсякденного життя, допомагає зберігати національну самобутність та багатство культурного досвіду народу.

Нематеріальна культурна спадщина включає у себе численні елементи, серед яких можна виділити традиційні пісні, обряди, ремесла, кухню та народні свята. Наприклад, українська народна музика, зокрема кобзарство та інші традиційні жанри, є безцінною частиною культурної спадщини, що не тільки відображає емоції та переживання людей, але й є носієм певних знань, що передавалися через покоління [20].

Фольклор займає важливе місце серед нематеріальної культурної спадщини. Українські народні казки, пісні, танці, обряди та звичаї є основою національної культури. Однією з таких традицій є свято Івана Купала, яке відзначається по всій Україні. Цей обряд, що включає в себе пісні, танці, вогняні обряди та інші ритуали, символізує єдність людини з природою та духовне відродження.

Вишивка – це ще один важливий елемент нематеріальної спадщини, що не лише являється видом народного мистецтва, але й має глибоке символічне значення в культурі України. Вишиті рушники, сорочки, обруси використовуються в ритуалах, святкуваннях та як оберіг [22].

Традиційні ремесла, такі як ковальство, гончарство, ткацтво та деревообробка, є невід'ємною частиною української нематеріальної спадщини. Ці ремесла не лише відображають інженерні здібності та мистецький смак, але й є важливими соціальними символами, що визначають життя конкретних регіонів України. Наприклад, гончарство на Поділлі та

деревообробка в Карпатах стали унікальними аспектами культурної спадщини цих територій.

Усна історія, яка включає перекази, легенди, міфи, а також традиції, пов'язані з мовою та діалектами, є важливою частиною української культури. Українська мова, з її численними діалектами та різноманітними варіантами вимови, є основою для збереження національної ідентичності та культури.

В Україні активно здійснюється робота з охорони та популяризації нематеріальної культурної спадщини. Важливим кроком стало визнання таких елементів культурної спадщини, як козацьчину та писанкарство, частиною світової нематеріальної спадщини ЮНЕСКО. Це свідчить про визнання культурної значущості цих традицій не тільки на національному, але й на міжнародному рівні [24].

Збереження нематеріальної культурної спадщини є важливим для розвитку туризму, оскільки вона сприяє формуванню образу України як країни з багатою культурною спадщиною, яка має унікальні традиції, що приваблюють туристів з усього світу.

Нематеріальна культурна спадщина є не лише частиною минулого, але й важливим ресурсом для розвитку сучасної культури та освіти. Вона сприяє формуванню національної свідомості, допомагає зберігати багатство традицій, що є основою для культурної різноманітності, а також є чинником у формуванні позитивного іміджу України на міжнародній арені.

3.1 Традиційні ремесла

Українські національні ремесла є невід'ємною частиною культурної спадщини нашої держави. Традиції, що передаються з покоління в покоління, дозволяють зберегти унікальність та самобутність українських ремесел. Кожен виріб розкриває колосальний потенціал українського народу та його талановитих рук. Найвідомішими є вишивка, гончарство, ткацтво, різьблення

по дереву та писанкарство. Кожен регіон України має свої унікальні техніки та орнаменти, що відображають місцеву ідентичність[38].

Наприклад, традиція Косівської мальованої кераміки в м. Косів Івано-Франківська області вироби створюються з використанням унікальної технології, що бере свій початок у XVIII столітті. Процес починається з формування об'єкта з місцевої сірої глини на гончарному крузі або вручну. Після цього його поверхню покривають тонким шаром білої глини, відомої як ангоб, яка слугує фоном для подальшого розпису. На вже підсушеній поверхні майстри застосовують риткування: створюють гравірування контурів орнаменту за допомогою металевого інструмента, утворюючи заглиблення, що заповнюються коричневим ангобом. Після першого випалу при температурі близько 950°C об'єкт розписують керамічними фарбами жовтого та зеленого кольорів, що символізують сонце та карпатську природу. Іноді використовується синій колір, проте основою залишається триколірна палітра. Завершальний етап включає покриття виробу прозорою поливою та другий випал, який забезпечує блискучу поверхню та завершеність вигляду[39].

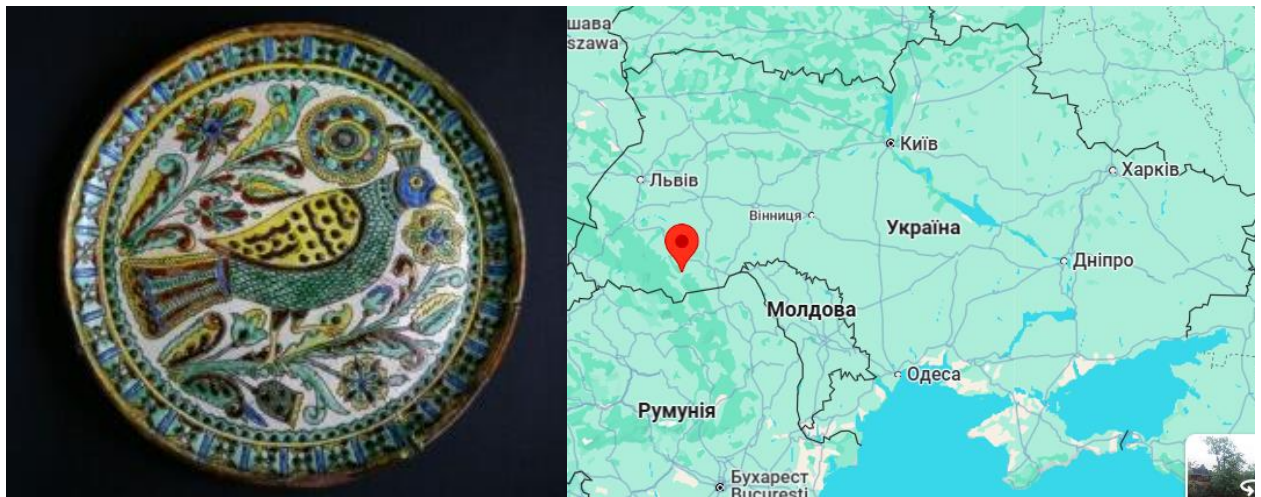

Рис. 3.1. Косівська мальовнича кераміка [40]

Петриківський розпис, який був заснований в смт. Петриківка Дніпропетровської області є українським декоративно-орнаментальне малярство XIX – XXI ст.. Петриківський розпис виконується вручну і передбачає використання спеціалізованих пензлів, часто виготовлених з

котячої шерсті, або звичайних паличок з розщепленим кінцем. Розпис може бути застосований на різних поверхнях, таких як папір, дерево, кераміка або стіни. У процесі розпису традиційно застосовуються яскраві фарби на водній основі, а також білий фон, на якому створюються рослинні та квіткові орнаменти. Спочатку майстер наносить основні елементи композиції, потім додає деталі і тіні за допомогою технік мазків, притискань та протягувань. Важливою характеристикою є симетрія, плавність ліній і декоративність зображення, головними мотивами виступають фантастичні квіти, птахи, ягоди та листя. Даний вид мистецтва визнане ЮНЕСКО, як нематеріальна культурна спадщина людства [41] .

Рис. 3.2. Петрівський розпис [42]

3.2 Виконавське мистецтво

Виконавське мистецтво становить ключовий елемент нематеріальної культурної спадщини України, включаючи традиційні пісні, танці, музичні композиції для інструментів, театральні твори та ігри. Це мистецтво передається з покоління в покоління через живе виконання, зберігаючи автентичність і етнокультурну самобутність українського народу [37].

Наприклад, Козацькі пісні Дніпропетровщини, що охоплюють всю Дніпропетровську область в піснях змальовують козацькі походи («Ой, гук, мати, гук»), стосунки між козаком та дівчиною («Садом-садом, пшениченька

ланом»), боротьба за незалежність України («Їхав козак на війноньку»), пісні про козацьких ватажків («Ой з-за гори та ще й з-за лиману») тощо [43].

Традиційний обряд Маланка села Белелуя Івано-Франківської області – це традиційне свято, яке проводиться в ніч з 13 на 14 січня, його святкують напередодні Старого Нового року, поєднуючи язичницькі звичаї з християнськими традиціями. Місцеві жителі одягають яскраві костюми, перевтілюючись у таких персонажів, як Маланка, Василь, «дід», «баба», «цигани», «ведмеді» та інші, хода маланкарів простує вулицями села, супроводжуючись піснями, жартами й театралізованими діями. Особливістю Белелуї є збереження автентичних звичаїв і щорічне грандіозне святкування, яке єднає всю громаду, дійство доповнюється музикою, колядками та веселощами аж до світанку [50].

Рис. 3.3. Традиційний обряд Маланка села Белелуя [50]

3.3 Звичай, обряди та святкування

Народні звичаї, обряди та святкування, які стали невід'ємною складовою повсякденного життя українців, служать засобом збереження національної ідентичності.

Наприклад, випікання весільних утят у селі Річки приготування починається з замішування тіста, яке складається з борошна, молока або води та цукру. Далі зі сформованого тіста створюють фігурки пташок, детально відтворюючи переплетені «пір'їнки» та голівки, прикрашаючи їх очками з

маку чи перцю. Випікають їх зазвичай у вівторок або середу напередодні весілля, супроводжуючи процес виконанням обрядових пісень. Готові «утята» розміщують на костриці та навколо короваю, а на його верхівці встановлюють головну прикрасу – «паву». Даний звичай має глибоке символічне значення: «утята» уособлюють любов, злагоду та добробут молодої родини [44].

Рис. 3.4. Випікання весільних утят у селі Річки [45]

У ніч із 13 на 14 січня в селі Вістря Тернопільської області проводять обряд «Засівання з конем», який поєднує елементи щедрування та символіку шлюбу. Цей звичай внесено до Національного переліку нематеріальної культурної спадщини України. До обряду зазвичай готуються молоді хлопці, вони вибирають спокійного коня, привчають його до музики та ходьби по сходах, а також прикрашають вінком із гілок туї, калини й пшеничного колосся. У супроводі музик та щедрівок хлопці відвідують будинки незаміжніх дівчат, посипають пшеницею та виконують обрядові пісні. Потому дівчину виводять на подвір'я, саджають на прикрашеного коня й вивозять за ворота, що є символом її майбутнього шлюбу [51].

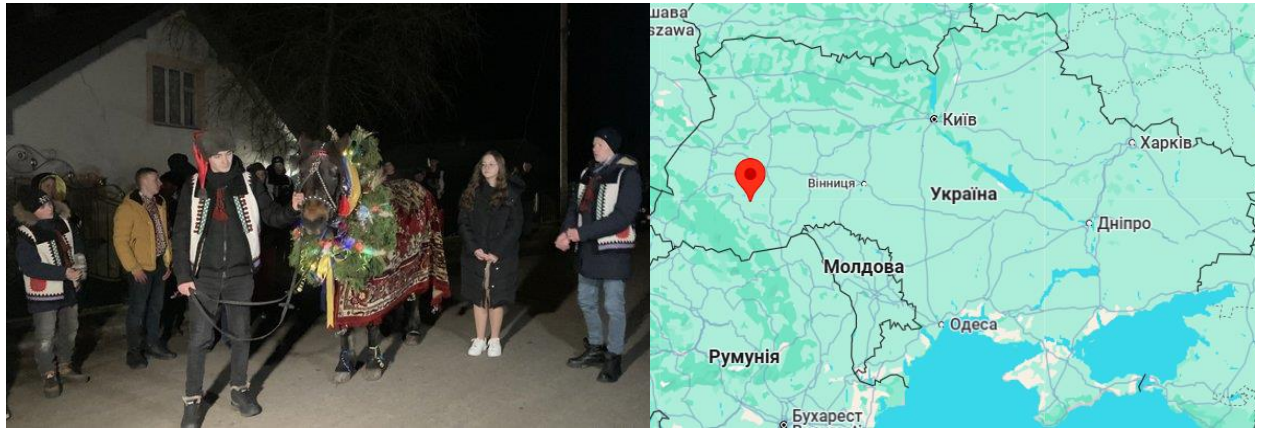

Рис. 3.5. обряд «Засівання з конем» в селі Вістрія [51]

3.4 Знання та практики, що стосуються природи та Всесвіту

Знання та практики, що стосуються природи та Всесвіту охоплюють традиційні уявлення про навколишній світ, народну медицину, аграрні знання, обрядовість, пов'язану з природними циклами.

Наприклад, традиція обряду «Водіння Куста» в селі Сварицевичі, що на Рівненщині проводять на свято Трійця першого дня жителі села вирушають на кладовище, щоб прикрасити могили лепехою і кленовим гіллям, а старші жінки виконують обрядове голосіння, звертаючись до померлих предків. Наступного дня дівчата і жінки йдуть до лісу, де обирають найкрасивішу дівчину та вбирають її в зелень: кленове гілля, лепеху та квіти. Потім вся група обходить село, співаючи кустові пісні й бажаючи господарям благополуччя і доброго врожаю [46].

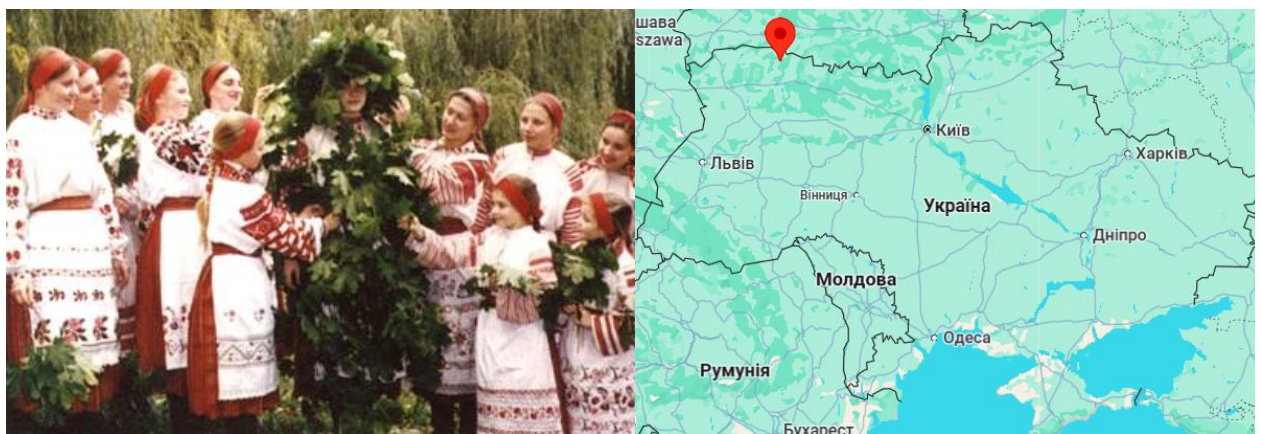

Рис. 3.6. Традиція обряду «Водіння Куста» в селі Сварицевичі [46]

Майстри села Іза займаються вирощуванням лози, її обробкою та створенням різноманітних виробів – від кошиків до меблів, які користуються попитом як в Україні, так і за кордоном. Вже в 2022 році традицію лозоплетіння в Ізі було включено до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. На сьогодні Іза перетворилася на справжній музей під відкритим небом: майже у кожному дворі можна побачити плетені вироби, які приваблюють туристів з усієї країни. Місцеві мешканці дбайливо зберігають це ремесло, передаючи його з покоління в покоління, що робить село унікальним центром народного промислу [53].

Рис. 3.7. Лозоплетіння в с. Іза [53]

3.5 Усні традиції та форми вираження, зокрема в мові як носії нематеріальної культурної спадщини.

Даний вид нематеріальної спадщини охоплює: народні пісні, легенди, казки, прислів'я, молитви та діалекти. Елементи передаються з покоління в покоління для збереження історичної пам'яті та цінності українського народу.

Наприклад, надсянська говірка на теренах Мостищини львівської області цей діалект зберіг унікальні фонетичні та лексичні характеристики, що сформувалися в XIII–XIV століттях. Зокрема, це перехід звуків «ки», «ги», «хи» на «кі», «гі», «хі», а також особливість «укання», яка полягає у заміні ненаголошених «е» та «о» на «і» та «у». У грудні 2022 року надсянська говірка з Мостищини була включена до Національного переліку елементів

нематеріальної культурної спадщини України, що підкреслює її культурне значення та важливість збереження. [47].

3.6 Традиційна кухня

Традиційна українська кухня включає, як рецепти приготування національних страв так і обрядовість та символіку пов'язану зі стравами. До Національного переліку нематеріальної культурної спадщини України внесено: традиція приготування ет аяклан (караїмський пиріжок з м'ясом), приготування яворівського пирога, обряд приготування страви «Зелеківська зливанка», традиція Щедрого вечора в Україні, приготування сушки з фруктів у селах Охтирщини, приготування та споживання каші «Зозулі», приготування затірки у селі Крива Лука, кавова традиція кримських татар. У 2022 році список елементів поповнила культура приготування українського борщу та була внесена до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО [37].

3.7 Культурні простори

Культурні простори є унікальними географічними, соціальними чи символічними локаціями, де традиції, звичаї та знання не лише зберігаються, але й активно розвиваються, передаються між поколіннями та підтримуються.

Наприклад, традиційне ткацтво поширене 24 селах Камінь-Каширській громаді. Виробництво тканин вдома було обумовлено потребами повсякденного життя, овеча вовна часто слугувала сировиною, хоча коноплі та льон поступово набували популярності. На Волинському Поліссі перевага надавалася льону, який добре росте на не дуже родючих поліських ґрунтах. Для прядіння використовували веретена, а з часом перейшли на прядки. Сушені стебла льону обробляли за допомогою терниць, тріпачок, прачів, гребінок та щіток [48].

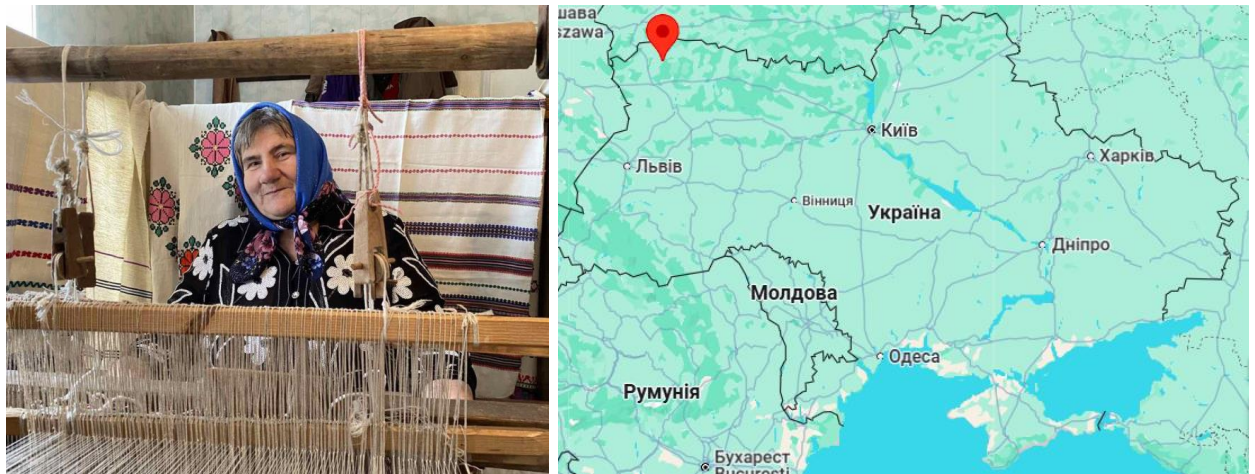

Рис. 3.8. Традиційне ткацтво у Камінь-Каширській громаді [48]

3.8 Інші елементи НКС

Категорія «Інше» включає елементи, що не підпадають під інші групи, такі як індивідуальні практики чи унікальні місцеві явища. Наприклад, традиції виготовлення та гри поліської дудки-викрутки гра збереглася у Миляцькій та Рокитнівській громадах Сарненського району. Інструмент створюють з молодії сосни третє або четверте коліно, обережно витягуючи серцевину дерева без застосування свердла, що пояснює його назву дудка-викрутка. Після вилучення серцевини доопрацьовують заготовку, знімають кору, випалюють отвори для звуку за допомогою розжареної палички, а також створюють віконце і денце. Гра на дудці-викрутці передбачає виконання народних мелодій, таких як колядки і щедрівки, майстри можуть відтворити понад 60 таких пісень [49].

Рис. 3.9. Виготовлення дудки-викрутки [49].

Кролевецьке переборне ткацтво в місті Кролевець Сумської області вирізняється унікальною технікою перебору, що дозволяє створювати складні орнаменти без використання вишивки, працюючи лише на ткацькому верстаті. Традиційні кролевецькі рушники мають характерне поєднання червоного і білого кольорів та багаті на символіку: хвилясті лінії символізують воду, суцільні смуги – землю, хрест – вогонь, а центральним елементом часто виступає образ берегині – охоронниці роду. У 1922 році місцеві ткачі об'єдналися в артіль «Відродження», яка згодом стала Кролевецькою фабрикою «Художнє ткацтво» – провідним підприємством із виготовлення декоративно-тканих виробів, що експортувалися до багатьох країн світу. У 2018 році кролевецьке переборне ткацтво було включено до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. Сьогодні традиції цього ремесла підтримуються завдяки діяльності Музею кролевецького ткацтва, де організовуються майстер-класи та виставки, а також завдяки зусиллям місцевих майстрів, які передають свою майстерність наступним поколінням [54] .

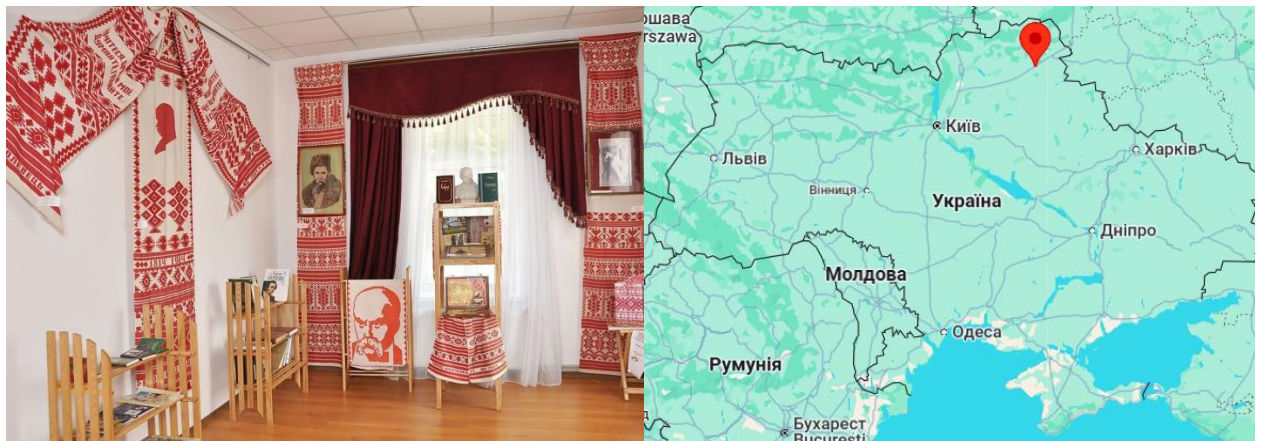

Рис. 3.10. Експозиційна зала музею ткацтва в Кролевеці [54].

РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ У РОЗВИТОК ТУРИЗМУ

4.1 Просторові особливості культурної спадщини

Останніми роками в Україні помітно зріс інтерес до культурної спадщини з боку як місцевих жителів, так і іноземних туристів. Це зацікавлення стосується як матеріальних, так і нематеріальних аспектів культурного надбання.

На сьогоднішній день матеріальна культурна спадщина України, включно з історичними пам'ятками, архітектурними об'єктами та музеями, відіграє значну роль у залученні туристів. Загалом, помітний стабільний інтерес до таких знакових місць, як об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО – це Софійський собор, Києво-Печерська лавра, історичні центри Львову та Одеси, Дерев'яні церкви карпатського регіону, а також національний заповідник “Хортиця”, Генуезька фортеця у Судаку, Чернівецький національний університет, будинок Хрінникова у Дніпрі, будівля Полтавського краєзнавчого музею, театр ім. М. Л. Кропивницького, Золоті Ворота в Києві, Кам'янець-Подільська фортеця, Буцький каньйон, Чорногірський хребет, озеро Синевир [64].

Нематеріальна спадщина стає більш популярною про це свідчать результати опитування, що проводилося в жовтні-листопаді 2023 року, свідчать про те, що 44% українців вважають участь у культурних заходах важливою складовою подорожей, а ще 27% схиляються до думки, що це скоріше важливо. Серед найпопулярніших видів культурних заходів респонденти обрали наступні [67]:

- Концерти відомих українських артистів – 53,5%
- Виставки – 49,5%
- Фестивалі – 47,5%
- Етнографічні події – 34,3%

- Освітні лекції та програми – 29,3%
- Театральні постановки – 30,3%.

Традиційні ремесла, зокрема гончарство та керамічне мистецтво, користуються значною популярністю серед туристів. Проведення майстер-класів з цих видів ремесел не лише активно залучає відвідувачів, а й сприяє збереженню культурної спадщини та передачі традиційних знань наступним поколінням [66].

Найменш популярними є регіональні музеї, заповідними та архітектурні пам'ятки в сільських місцевостях, адже мають обмежену інфраструктуру та відсутність інформацій про них, наприклад: садиба Курісів. Садиба була одна з найвеличніших на Півдні України, але наразі вона значно зруйнована, не має належного догляду та охорони, а також, що є не менш важливим не фігурує у туристичних путівниках[68].

Об'єкти матеріальної спадщини ЮНЕСКО побудовано за додатком А.1

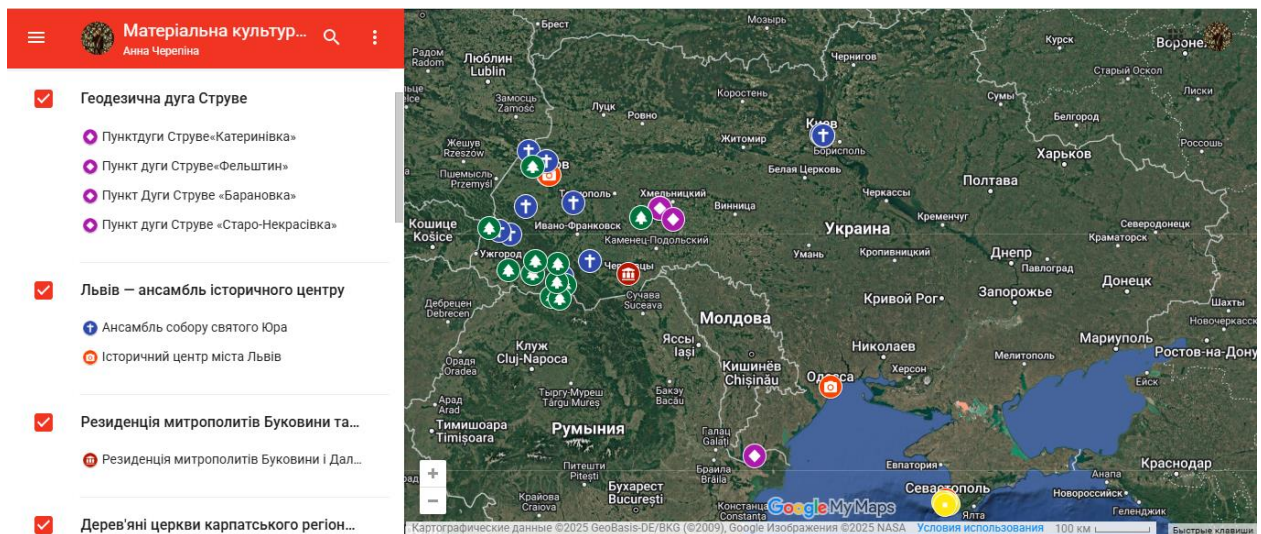

Рис. 4.1. Карта об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні [71]

(побудовано за даними [69])

Розподіл областей України по кількості об'єктів НКС побудовано за додатком А.2.

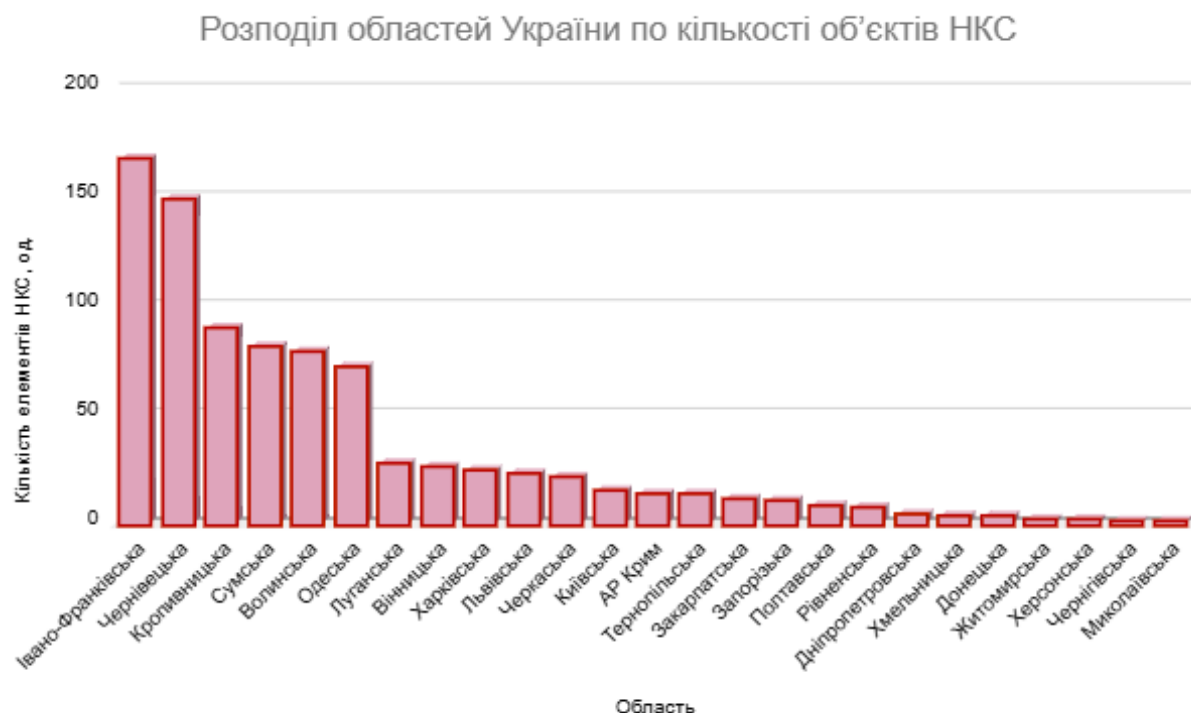

Рис. 4.2. Розподіл областей України по кількості об'єктів НКС
(побудовано автором за даними [37])

Спеціалізація кожної області України по елементах нематеріальної спадщини побудовано за додатком А.3.

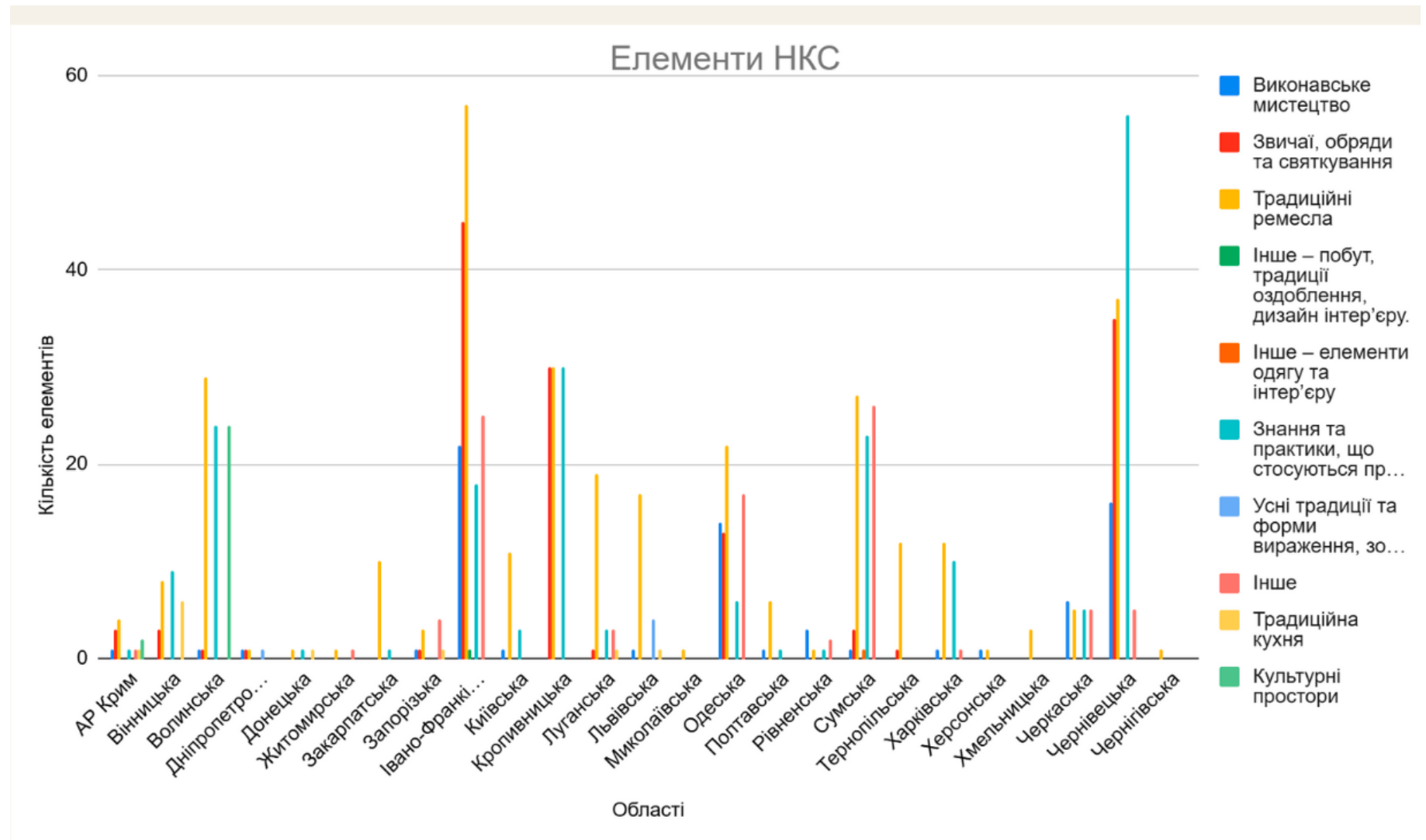

Рис.4.3. Елементи нематеріальної культурної спадщини в кожній області України (побудовано автором за даними [37])

У представленій роботі здійснено спробу визначення регіональних особливостей нематеріальної культурної спадщини України. Проведений аналіз діаграми виявив, що ключовими елементами української нематеріальної спадщини є традиційні ремесла та виконавське мистецтво, які становлять її основу та представлені майже у всіх регіонах країни. Серед регіонів з найбагатшою та найрізноманітнішою присутністю нематеріальних культурних надбань виділяються Івано-Франківська, Сумська, Чернівецька, Одеська та Волинська області. Регіони з найменшою представленістю елементів нематеріальної культурної спадщини охоплюють Луганську, Житомирську, Миколаївську, Чернігівську, Хмельницьку та Донецьку області, де зафіксовано лише поодинокі приклади, що належать до однієї чи кількох галузей. Серед основних причин такої низької концентрації елементів слід виокремити наслідки війни, процеси урбанізації, втрату носіїв традиційних звичаїв, а також недостатню активність місцевих ініціатив.

Група Традиційні ремесла є провідною серед інших, адже представлена у всіх регіонах країни. Це свідчить про глибоке вкорінення традицій ручної роботи, таких як гончарство, ткацтво та різьблення, які зберігаються живими у кожному куточку країни. Другою за поширеністю є група Виконавське мистецтво, що демонструє багату традицію виконавських форм, як-от пісні, колядки, танці та звичаї. Група Звичаї, обряди та святкування найбільш представлена у центральній та західній частинах країни, підкреслюючи цінність етнографічної спадщини в місцевих сільських громадах.

Групи Інше – побут, традиції оздоблення, дизайн інтер'єру та Інше – елементи одягу та інтер'єру представлені лише у двох областях, що, ймовірно, відображає специфічність локальних практик оформлення побутового середовища чи декоративного текстилю як прояву культурної ідентичності. Група Знання та практики, що стосуються природи та всесвіту вказує на тісний зв'язок традиційних знань із природним середовищем і найбільше зосереджена в центральних і західних регіонах.

Кулінарна спадщина присутня в усіх регіонах і свідчить про збереження традицій приготування страв як важливої складової національної культури, хоча її представленість залишається меншою у порівнянні з іншими групами. Категорія Інше охоплює ті елементи, які не вписуються в загальні групи, включаючи індивідуальні практики чи специфічні локальні явища [91].

Регіони, багаті на культурну спадщину (висока різноманітність НКС та об'єкти ЮНЕСКО)

Ці області мають широку палітру елементів НКС (5 і більше категорій) та включені до списку ЮНЕСКО.

Івано-Франківська – включає всі категорії НКС, а також категорії ЮНЕСКО такі, як дерев'яні церкви та букові ліси.

Чернівецька - потужне представництво НКС, а також категорії ЮНЕСКО такі, як резиденція митрополитів.

Львівська - відносяться такі елементи НКС численні обряди, ремесла, а також категорії ЮНЕСКО такі, як дерев'яні церкви та історичний центр міста.

Закарпатська - відносяться такі елементи НКС ремесла, знання , а також категорії ЮНЕСКО такі, як дерев'яні церкви та букові ліси.

Одеська - відносяться 6 груп НКС, а також категорії ЮНЕСКО такі, як Історичний центр міста та пункт Струве.

Київська (м. Київ) - пункти ЮНЕСКО Софійський собор та Києво-Печерська лавра, а також групи НСК ремесла, виконавство

Регіони з вираженою НКС, але без об'єктів ЮНЕСКО

Ці області демонструють широку представленість НКС (від 4 груп), але не мають об'єктів ЮНЕСКО.

- Волинська
- Сумська
- Черкаська
- Луганська
- Вінницька
- Харківська

- Тернопільська
- Кропивницька

Регіони з об'єктами ЮНЕСКО, але відносно слабо репрезентовані в НКС

Ці області мають об'єкти матеріальної спадщини ЮНЕСКО, але представленість НКС - обмежена (1–2 групи).

Севастополь (АР Крим) – Херсонес Таврійський обмежена НКС Хмельницька – відносно часткове НКС та 4 пункти ЮНЕСКО геодезичної дуги та букові ліси.

Регіони, в яких культурна спадщина представлена менше

Ці регіони мають 1–2 групи НКС, не мають об'єктів ЮНЕСКО, часто через наслідки війни або урбанізаційної трансформації.

- Рівненська
- Запорізька
- Дніпропетровська
- Полтавська
- Донецька
- Житомирська
- Миколаївська
- Херсонська
- Чернігівська

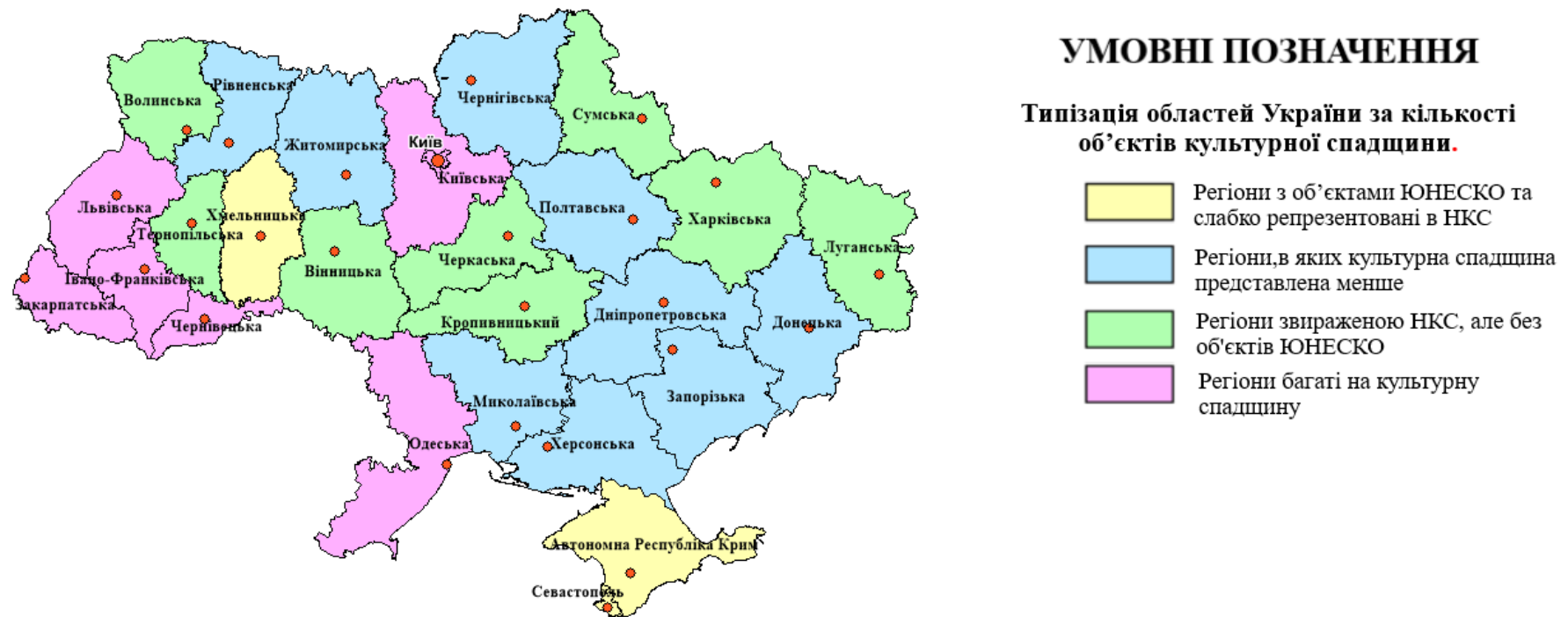

Рис.4.4. Типізація областей України за кількості об'єктів культурної спадщини
(побудовано автором за даними [37])

4.2 Проблеми збереження культурної спадщини України в умовах війни

Культурна спадщина України є невід'ємною складовою національної ідентичності та історичної пам'яті. Вона охоплює: традиції, звичаї, мистецтво архітектурні пам'ятки, музеї, бібліотеки, релігійні споруди та інші об'єкти, що мають вагомe історичне, художнє та культурне значення. Однак останніми роками, зокрема після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році, під загрозу поставлено збереження цієї спадщини. В своїй роботі я визначила основні виклики з, якими стикнулася держава – це воєнні дії, обмежене фінансування для охорони об'єктів та недостатня популяризація культурної спадщини.

З початку повномасштабної війни Росії проти України культурна спадщина зазнала значних втрат. Станом на квітень 2025 року, за даними ЮНЕСКО, було підтверджено знищення або пошкодження 494 об'єктів, що мають культурно-історичне значення. Серед них – 257 будівель історичного та культурного значення, 149 релігійних споруд, 34 музеї, 33 пам'ятники, 18 бібліотек, 2 археологічні об'єкти та 1 архів. Ці дані базуються на численних достовірних джерелах, включно із супутниковими знімками [74]. Міністерство культури та інформаційної політики України інформує, що станом на лютий 2025 року було пошкоджено або зруйновано 1390 об'єктів культурної спадщини, з яких 120 мають статус пам'яток національного значення[56,55].

Рис. 4.5. Спалена рашистами садиба Кеніга, Тростянець [90].

Пошкодження зафіксовано на об'єктах культури у 18 регіонах, включно з Києвом. Найбільше постраждала Харківська область (329 випадків), Херсонська (279), Донецька (169), Одеська (159), а також Київська область і сам Київ (100). Загалом постраждали 2233 об'єкти культурної інфраструктури, з яких 409 повністю знищено, що становить 18,3%. Найзначніші втрати та руйнування культурної інфраструктури сталися у Донецькій, Харківській, Херсонській, Київській, Миколаївській, Запорізькій і Сумській областях [57].

Рис. 4.6. Садба Попова після обстрілів, Василівка [90]

Проблема недостатнього фінансування вже давно є хронічною для сфери охорони культурної спадщини України, численні архітектурні та історичні пам'ятки перебувають у стані, який потребує термінової реставрації і консервації, але через обмеження бюджету ці заходи або постійно відкладаються, або зовсім не виконуються. Додатковою перешкодою є нестача кваліфікованих реставраторів, що ще більше ускладнює процес збереження об'єктів культурної спадщини[59].

Популяризація культурної спадщини відіграє ключову роль у її збереженні, адже вона формує культурну ідентичність, залучає туристів та сприяє розвитку місцевої економіки та громад. Однак в Україні цей напрямок ще недостатньо розвинений, значна частина об'єктів культурної спадщини залишається без належного інформаційного супроводу, туристичної інфраструктури й ефективного просування. Як наслідок, рівень обізнаності населення про важливість і цінність цих пам'яток залишається низьким.

Обмежена активність і комунікація з боку громадських організацій стає помітною проблемою, адже їхні ініціативи, хоч і присутні, часто залишаються без належної підтримки як на інституційному рівні, так і у фінансовому плані. Недостатня реклама, відсутність публічного висвітлення та слабкі партнерства зі ЗМІ призводять до того, що навіть перспективні ідеї залишаються непоміченими для широкої аудиторії.

Популяризаційні заходи переважно фінансуються за рахунок грантів або спонсорів, а не з державного бюджету. Наприклад, Український культурний фонд надає підтримку окремим проектам, однак цього замало для забезпечення системного охоплення об'єктів і територій. Як зазначається на офіційному сайті УКФ, більшість програм є одноразовими й не завжди отримують продовження[58].

Отже, культурна спадщина України являє собою ресурс, який втілює в собі історичну пам'ять, унікальну національну ідентичність та духовні надбання народу. Однак сучасні виклики, зокрема військові конфлікти, недостатнє фінансування та недостатня увага до її популяризації, становлять серйозну загрозу для збереження та розвитку цієї спадщини.

4.3 Перспективи використання елементів спадщини в туризмі

Україна має великий потенціал для розвитку культурного туризму, куди входять: археологічні й історичні пам'ятки, середньовічні замки, релігійні святині, палацові ансамблі, місця ключових подій минулого, а також етнографічна унікальність кожного регіону. Культурна спадщина слугує унікальним маркером ідентичності країни, що відображає її історичну та культурну самобутність. Розвиток туризму в Україні потребує зосередження на популяризації культурної спадщини, створенні сучасної інфраструктури та вдосконаленні сервісів, пов'язаних із культурними аспектами [60].

Український культурний фонд відіграє важливу роль у підтримці та збереженні культурної спадщини країни. У період із 2018 по 2023 рік Фонд

реалізував фінансування 317 культурно-мистецьких проєктів, спрямованих на дослідження, охорону та популяризацію національної спадщини, із загальним бюджетом у 215,5 млн гривень. Ці ініціативи охоплюють широкий спектр діяльності: від реставрації архітектурних пам'яток до створення цифрових архівів і колекцій музеїв. Особливий акцент зроблено на підтримці регіонів, які постраждали внаслідок воєнних дій і де культурні об'єкти перебувають під загрозою руйнування. Фонд активно сприяє реалізації проєктів, що зосереджені на відновленні та захисті спадщини у прифронтових та деокупованих зонах[62].

Відповідаючи на зростаючий інтерес громадськості до збереження культурної спадщини, Український культурний фонд започаткував окрему грантову програму під назвою «Культурна спадщина». Ця ініціатива покликана підтримувати проєкти, які сприяють зміцненню національної ідентичності та формуванню спільних цінностей у суспільстві. Діяльність УКФ відіграє ключову роль у збереженні та розвитку культурної спадщини України, особливо з огляду на сучасні виклики та загрози[63].

У 2024 році Державне агентство розвитку туризму України підписало угоди з міжнародними туристичними компаніями, серед яких Airbnb, Expedia та VisitBerlin, задля популяризації України як туристичного напрямку після завершення війни. Передбачено розробку маршрутів, що охоплюватимуть історичні локації, пов'язані з війною, з метою збереження пам'яті та залучення мандрівників[65].

Нематеріальна культурна спадщина України є ключовим ресурсом для розвитку туристичної галузі, адже вона створює унікальний продукт, що виокремлює країну на глобальній мапі туристичних напрямків. Традиційні ремесла, народні пісні, танці, фольклор, звичаї та національна кухня стають основою для автентичного досвіду, якого прагнуть сучасні туристи. Інтеграція цих елементів у туристичні програми сприяє збереженню місцевої культурної ідентичності та передачі унікальних знань від покоління до покоління.

З розвитком етнотуризму, фестивалів, крафтових маршрутів та культурних подій відкриваються нові можливості для сталого розвитку туризму. Водночас активізується економічне життя у сільській місцевості та регіонах, багатих на культурно-історичну спадщину. Сучасний турист все частіше шукає емоційний зв'язок із місцевою культурою, що робить нематеріальну спадщину важливим конкурентним надбанням. Зважаючи на ці тенденції, перспективними напрямками є створення тематичних маршрутів, організація майстер-класів і розвиток музейно-етнографічних комплексів. Для максимального використання цього ресурсу особливо важливо посилити державну підтримку, впровадити цифрові технології та розвивати маркетингові стратегії щодо популяризації національної спадщини [61].

Таким чином, завдяки поєднанню комплексного підходу, залученню фінансової та державної підтримки, розвитку нових видів туризму, впровадженню сучасних технологій, забезпечується дієве збереження і розвиток культурної спадщини, як цінного ресурсу України.

ВИСНОВКИ

Висновок до кваліфікаційної роботи бакалавра на тему « Культурна спадщина України: географічні особливості та значення для розвитку туризму». є важливим етапом, який підсумовує основні результати дослідження і вказує на потенціал, проблеми та можливості використання культурної спадщини для розвитку туризму в Україні.

У ході дослідження встановлено, що культурна спадщина України відзначається винятковою багатогранністю та різноманіттям. Вона охоплює як матеріальні елементи (архітектурні пам'ятки, музеї, історико-культурні заповідники), так і нематеріальні аспекти (традиції, звичаї, ремесла, фольклор). Ця спадщина є визначальним чинником у формуванні національної ідентичності, збереженні історичної пам'яті та забезпеченні духовної єдності суспільства. Проведена систематизація й аналіз наявних ресурсів дозволили визначити ключові об'єкти культурної спадщини, які мають значний потенціал для розвитку сфери туризму.

Географічний аналіз засвідчив, що об'єкти культурної спадщини розташовані по території України неоднорідно. Утім, кожен регіон може похвалитися унікальними ресурсами, які здатні стати важливим компонентом туристичної інфраструктури. Вагому роль у збереженні та популяризації культурних надбань відіграють міжнародні ініціативи, зокрема програми ЮНЕСКО. Роль культурної спадщини в туризмі полягає не лише в збереженні національної ідентичності, а й у розвитку економіки через збільшення кількості туристів, які приїжджають з метою ознайомлення з історією, мистецтвом та культурними особливостями країни. Саме ці об'єкти сприяють формуванню позитивного іміджу держави на міжнародній арені, що особливо важливо в умовах глобалізації та інтенсифікації міжкультурних обмінів.

Актуальність дослідження культурної спадщини в контексті туризму обумовлена численними проблемами, які виникають через недостатнє використання та збереження цих ресурсів. В Україні значна частина

культурних об'єктів перебуває в занедбаному стані або недостатньо популяризується серед широкої аудиторії. Часто зустрічаються випадки, коли туристи не отримують достатньо інформації про місце, яке відвідують, або не мають можливості на належному рівні ознайомитися з історією та культурою країни через відсутність інфраструктури.

Незважаючи на це, культура та спадщина є безумовно важливими складовими сталого розвитку туризму, оскільки вони допомагають не тільки залучати туристів, але й сприяють соціально-економічному розвитку регіонів, де ці пам'ятки знаходяться. Вони створюють робочі місця, розвивають місцеві громади і сприяють підтримці традиційних ремесел та народних промислів, які можуть стати ще одним важливим фактором, що підвищує туристичну привабливість.

Україна володіє величезним потенціалом для розвитку культурного туризму. Дослідження показують, що країна має одні з найцінніших архітектурних, історичних та природних пам'яток. Регіони, що мають багатий культурний потенціал, зокрема, Київ, Львів, Одеса, Харків та інші, вже стали популярними серед туристів, однак це далеко не весь спектр можливостей.

Особливо великий потенціал мають об'єкти, включені до списку Світової спадщини ЮНЕСКО, серед яких можна виділити Софію Київську, Києво-Печерську Лавру, історичні центри міст Одеси та Львова, дерев'яні церкви карпатського регіону, а також природні резервати та національні парки, які є частиною екотуризму. Для подальшого розвитку культурного туризму важливо зберігати ці об'єкти, вдосконалювати туристичну інфраструктуру, розвивати освітні програми для туристів і збільшувати міжнародну рекламу та доступність.

Збереження культурної спадщини України для туризму є однією з найбільших проблем, з якими стикаються органи влади та приватні підприємства. Часто спостерігається брак фінансування на реставрацію та охорону пам'яток, а також відсутність комплексного підходу до управління культурними ресурсами. Відсутність ефективної політики в цій сфері може

призвести до втрати унікальних пам'яток, що у свою чергу, негативно вплине на туристичну привабливість країни.

Ще однією проблемою є недостатня освітленість культурної спадщини серед туристів. В Україні часто спостерігається недостатнє маркетингове просування культурних об'єктів, що знижує рівень поінформованості про них серед потенційних туристів.

Для подальшого розвитку культурного туризму в Україні необхідно вдосконалювати стратегію збереження культурної спадщини та активно залучати фінансування як з державного, так і з приватного секторів. Потрібно створювати кластери культурного туризму, які будуть об'єднувати різні типи культурних об'єктів і пропонувати туристам унікальні маршрути.

Важливою складовою є також розвиток інтерактивних та сучасних технологій для презентації культурних пам'яток. Використання віртуальних турів, мобільних додатків і інформаційних платформ дозволить створити більш гнучкі та доступні умови для туристів.

Загалом, культурна спадщина України має великий потенціал для сталого розвитку туризму, але для його реалізації необхідно забезпечити комплексний підхід до збереження і популяризації цих цінних ресурсів. При належному управлінні та ефективному використанні культурної спадщини вона стане важливим чинником розвитку національної економіки, покращення іміджу країни та залучення міжнародних туристів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барбашина, Т. О. Роль культурної спадщини в розвитку туризму / Т. О. Барбашина. - 2020. - С. 58-65.
2. Бейдик, О. В. Культурна спадщина та її роль у розвитку туристичних ресурсів України / О. В. Бейдик. - 2015. - Т. 10. - С. 45-53.
3. Бойко, О. М. Туризм і культурна спадщина в Україні / О. М. Бойко. - 2018. - № 2. - С. 122-130.
4. Вершинин, М. А. Культурна спадщина як інструмент туристичної політики / М. А. Вершинин. - 2021. - № 3. - С. 44-51.
5. Гуменюк, Л. К. Архітектурна спадщина в контексті розвитку туристичної галузі / Л. К. Гуменюк. - 2019. - С. 87-92.
6. Денисенко, Г. М. Культурна спадщина України: історичний контекст та сучасні тенденції збереження / Г. М. Денисенко. - 2017. - № 12. - С. 130-137.
7. Дорошенко, І. О. Роль культурної спадщини в розвитку культурного туризму / І. О. Дорошенко. - 2020. - Т. 2. - С. 45-48.
8. Зелена, С. В. Вплив культурної спадщини на сталий розвиток туризму / С. В. Зелена. - 2019. - С. 11-17.
9. Закон України Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини 6 березня 2008 року. Закон N 132-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-17#Text>
10. Коваленко, Т. П. Культурно-історичні пам'ятки як туристичні об'єкти України / Т. П. Коваленко. - 2018. - Т. 6. - С. 22-30.
11. Козаченко, О. В. Музеї як важливі туристичні об'єкти культурної спадщини / О. В. Козаченко. - 2020. - № 4. - С. 95-103.
12. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (Париж, 1972) // Україна в міжнародно-правових відносинах. – К., 1997. – Кн. 2. – 864 с.

13. Кравців, В. Ю. Музейна спадщина та її вплив на розвиток культурного туризму в Україні / В. Ю. Кравців. - 2019. - Т. 1. - С. 112-119.
14. Лещенко, А. П. Проблеми збереження культурної спадщини як основи розвитку туризму / А. П. Лещенко. - 2020. - № 1. - С. 45-48.
15. Литвинова, І. І. Культурна спадщина та її вплив на формування туристичних маршрутів / І. І. Литвинова. - 2018. - № 8. - С. 62-69.
16. Мацола, В. П. Стратегічний аналіз культурної спадщини в контексті розвитку туризму / В. П. Мацола. - 2018. - № 1. - С. 72-76.
17. Матлай, Л. А. Архітектурні пам'ятки як туристичні ресурси України / Л. А. Матлай. - 2017. - Т. 5. - С. 54-61.
18. Мальська, М. С. Роль культурної спадщини у формуванні туристичних маршрутів / М. С. Мальська. - 2021. - № 4. - С. 95-103.
19. Панкова, Є. В. ЮНЕСКО та її вплив на збереження культурної спадщини України / Є. В. Панкова. - 2021. - Т. 2. - С. 150-157.
20. Парфіненко, А. О. Використання культурної спадщини для розвитку внутрішнього туризму / А. О. Парфіненко. - 2019. - № 5. - С. 45-50.
21. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 8.06.2000 №1805— III // Відомості Верховної Ради. — 2000. — №39, ст. 333; Відомості Верховної Ради. — 2005. — № 5, ст. 114
22. Петранівський, В. М. Збереження культурної спадщини як основа туристичного розвитку України / В. М. Петранівський. - 2020. - Т. 3. - С. 88-92.
23. Петрик, В. "Культурна спадщина як фактор сталого розвитку: український та світовий досвід." Київ: НАН України, 2015
24. Рутинський, М. І. Культурна спадщина в контексті туризму: теоретичний аналіз / М. І. Рутинський. - 2021. - № 1. - С. 37-44.
25. Савченко, Л. Г. Перспективи використання культурної спадщини для туристичних цілей / Л. Г. Савченко. - 2018. - Т. 9. - С. 15-20.
26. Сидоренко, М. С. Культурна спадщина України в контексті сучасного туризму / М. С. Сидоренко. - 2020. - № 4. - С. 30-35.

27. Середа, О. В. Проблеми збереження та використання культурної спадщини в туризмі / О. В. Середа. - 2021. - Т. 8. - С. 65-73.
28. Соколова, І. П. Музейна спадщина в туристичному секторі України / І. П. Соколова. - 2021. - № 9. - С. 25-30.
29. Співак, І. М. Туризм і культурна спадщина в Україні: збереження та розвиток / І. М. Співак. - 2017. - № 10. - С. 112-119.
30. Тищенко, О. А. Культурна спадщина як основа сталого розвитку туристичних маршрутів в Україні / О. А. Тищенко. - 2019. - Т. 6. - С. 75-80.
31. Уманець, М. В. Туризм та культурна спадщина: стратегічні аспекти розвитку / М. В. Уманець. - 2021. - № 2. - С. 12-19.
32. Федорова, І. В. Збереження культурної спадщини як основа для розвитку культурного туризму / І. В. Федорова. - 2020. - Т. 4. - С. 63-68.
33. Шевченко, В. І. Роль культурної спадщини в туристичному потенціалі України / В. І. Шевченко. - 2021. - № 7. - С. 28-33.
34. Юрченко, В. С. Визначення культурної спадщини як туристичних ресурсів / В. С. Юрченко. - 2019. - Т. 3. - С. 74-81.
35. Thames & Hudson. Treasures of Ukraine: A Nation's Cultural Heritage/ Thames & Hudson - 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://thamesandhudson.com>
36. ЮНЕСКО: охорона культурної спадщини світу та України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://znaki.fm/uk/teams/unesco/>
37. Український центр культурних досліджень: Елементи нематеріальної культурної спадщини України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uccr.org.ua/nks/elementy-nks/>
38. Факт: Українські національні ремесла – цікаві факти про традиційні ремесла. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://fact-news.com.ua/en/ukrainian-national-crafts-interesting-facts-about-traditional-handicrafts/>

39. Автентична Україна: Традиція косівської мальованої кераміки. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://authenticukraine.com.ua/blog/tradicii-kosivskoi-malovanoi-keramiki>
40. Косівська мальовнича кераміка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://huculia.info/kosiv-painted-ceramics/>
41. Петриківка: Все про петриківський розпис. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://petrykivka-art.com/>
42. Петриківський розпис [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://authenticukraine.com.ua/en/blog/petrikivskij-rozpis>
43. Наукова бібліотека КНУКіМ: Козацькі пісні Дніпропетровщини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lib.knukim.edu.ua/proekti-biblioteki/proekt-skarbi-nacii/kozacki-pisni-dnipropetrovshhini/>
44. Український центр культурний досліджень: Випікання весільних утят у селі річки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uccr.org.ua/news/vypikannia-vesilnykh-utiat-u-seli-richky/>
45. Випікання весільних утят у селі Річки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://richki-gromada.gov.ua/news/1689657847/>
46. Обласний центр народної творчості м. Рівне : Традиція обряду “Водіння Куста” у с.Сварищевичі Дубровицького району . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://rocnt.com.ua/?p=1140&utm_source=chatgpt.com
47. ZBRUC: Надсянська говірка набула статусу нематеріальної культурної спадщини України. району [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/114161>
48. Волинський обласний науково-методичний центр культури: Камінь-Каширські ткалі бережуть традиції, щоб передати нащадкам. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nmck-volyn.com.ua/news_detail.php?id=922
49. Суспільне Рівне : "Це — один із символів музичної культури": як на Рівненщині популяризують дудку-викрутку. [Електронний ресурс]. –

- Режим доступу: <https://suspilne.media/rivne/573509-ce-odin-iz-simvoliv-muzicnoi-kulturi-ak-na-rivnensini-popularizuut-dudku-vikrutku/>
50. Снятинська міська територіальна громада. Белелуйська маланка – унікальне явище національної культури. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://snyatyn-rada.gov.ua/news/1642140716/>
 51. Суспільне Тернопіль. Засівання з конем: особливості давнього обряду з Тернопільщини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/ternopil/360078-zasivanna-z-konem-osoblivosti-davnogo-obradu-z-ternopilsini/>
 52. Про Карпати. Село Іза – центр лозоплетіння на Закарпатті. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prokarpaty-tour.info/uk/selo-iza-lozopletenie-v-zakarpacie/>
 53. Укрінформ. На Закарпатті показали столицю лозоплетіння. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3681394-na-zakarpatti-pokazali-stolicu-lozopletinna.html>
 54. Автентична Україна. Кролевецьке ручне ткацтво. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://authenticukraine.com.ua/en/blog/kroleveckij-tkanij-rusnik>
 55. UNESCO: Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco>
 56. Радіо Свобода. Хід військових подій – загроза". Порятунком музейних цінностей на півдні України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.svoboda.org/a/hod-voennyh-sobytiy-ugroza-spasenie-muzeynyh-tsennostey-na-yuge-ukrainy/33356689.html>
 57. LB.ua. Мінкульт: росіяни пошкодили в Україні 1419 пам'яток культурної спадщини. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://lb.ua/culture/2025/04/03/669205_minkult_rosiyani_poshkodili.html

58. Український центр культурний досліджень. Грантова програма від УКФ “Культурна спадщина”. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uccr.org.ua/mozhlyvosti/hrantova-prohrama-vid-ukf-kulturna-spadshchyna/>
59. Владимир О. Замки та інші об’єкти культурної спадщини у час війни: виклики та загрози. Електронне наукове фахове видання "Соціально-економічні проблеми і держава", Тернопіль 21 липня 2022 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2022/22vomvtz.pdf>
60. Кудінова І. П., Терзі С. М. КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА – БРЕНД ТУРИСТИЧНОЇ УКРАЇНИ. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми економіки та управління” 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://doi.org/10.23939/semi2023.02>.
61. Безносюк, О. І. НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ТА ЇЇ ПОТЕНЦІАЛ У РОЗРОБЦІ ІННОВАЦІЙНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ. Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі, 2023(9), 20-29. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/tourismhospcee-9-3>
62. Український Культурний Фонд. Понад 300 проєктів зі збереження культурної спадщини України побачили світ за підтримки УКФ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ucf.in.ua/news/06092024>
63. Український Культурний Фонд. Культурна спадщина. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ucf.in.ua/m_programs/676e572bde8e956f167211b2?utm_source=chatgpt.com
64. ZNAKI. Пам’ятки України: ТОП 10 архітектурних, природних та історичних пам’яток. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://znaki.fm/uk/places/pamyatki-ukrayini/>

65. Reuters. Ukraine teams up with travel Inc. to prepare for post-war tourism. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-teams-up-with-travel-inc-prepare-post-war-tourism-2024-03-06/?utm_source=chatgpt.com
66. Мелько, Л., Растворова, М., & Плисенко, П. НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ. Вчені записки Університету «КРОК», (2024). (2(74), 104–115. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-74-104-115>
67. The Mango. Як українці ставляться до культурного туризму під час війни. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://themango.com.ua/yak-ukrayintsi-stavlyatsya-do-kulturnogo-turyzmu-pid-chas-vijny/?utm_source=chatgpt.com
68. BBC. П'ять маловідомих туристичних місць Півдня України, які варто відвідати. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56940084>
69. UNESCO. Ukraine. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/ua>
70. Черепіна А. Матеріальна культурна спадщина за ЮНЕСКО. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1-FI1oflJ85rSsOnx_j_ykWzzrYg3exQ&ll=47.457886954573446%2C24.2422582333578&z=6
71. Черепіна А. С. Нематеріальна культурна спадщина України та її значення для розвитку туризму. Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих науковців. Збірник матеріалів конференції «Регіон-2023: суспільно-географічні аспекти», Харків 20 квітня 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://soc-econom-region.univer.kharkov.ua>

72. Черепіна А. С. Культурна спадщина України: загрози в умовах повномасштабної війни. Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих науковців. Збірник матеріалів конференції «Регіон-2024: суспільно-географічні аспекти» », Харків 4 квітня 2024. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://soc-econom-region.univer.kharkov.ua/>
73. Черепіна А. С. Природно-культурна спадщина та розвиток туризму в карпатському регіоні України. II Міжнародна науково-практична конференція «Маркетингові та організаційні механізми повоєнного розвитку галузі гостинності та туризму України», Харків 26-27 листопада 2024 року . [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://web.kpi.kharkov.ua/tourism/confere2024/>
74. Черепіна А. С. Вплив воєнних дій на розвиток туристичної галузі та відвідуваність культурних об'єктів в Україні. Географічні дослідження: історія, сьогодення, перспективи : збірник наукових праць (за матеріалами щорічної наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої пам'яті професора Г. П. Дубинського; 10 квітня 2025 року, м. Харків) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ekhnuir.karazin.ua/items/846ac4ac-5cf4-4811-9fc1-95cee4b86d1e>
75. Софія Київська. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://st-sophia.org.ua/uk/golovna/>
76. Україна Інкогніта. Рогатин. Церква Святого Духа та місто. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukrainaincognita.com/ivano-frankivska-oblast/rogatynskyi-raion/rogatyn/rogatyn-tserkva-svyatogo-dukha>
77. Моя Україна. Золочівський замок. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://myukraine.org.ua/zolochivsky-zamok/>
78. Київ - моє улюблене місто. Музей Пирогово. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://the-city.kiev.ua/ua/article/muzey-pirogovo-45>

79. RENTAL.UA. Мандрівка до козацького минулого: дивовижний Чигирин. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://rental.ua/ua/info/mandrivka-do-kozatskoho-mynuloho-dyvovyzhnyi-chyhyryn>
80. Чернігівщина туристична. Національний історико-культурний заповідник «Качанівка». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://chernihivregion.travel/places/nacionalnij-istoriko-kulturnij-zapovidnik-kacanivka>
81. UNESCO. Kyiv: Saint-Sophia Cathedral and Related Monastic Buildings, Kyiv-Pechersk Lavra. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://whc.unesco.org/en/list/527>
82. Україна Інкогніта. Києво-Печерська Лавра. Церква Спаса на Берестові. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukrainaincognita.com/kyivska-oblast/kyiv/pechersk/kyevo-pecherska-lavra-tserkva-spasa-na-berestovi>
83. UNESCO. L'viv – the Ensemble of the Historic Centre. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://whc.unesco.org/en/list/865>
84. UNESCO. Ancient City of Tauric Chersonese and its Chora. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://whc.unesco.org/en/list/1411>
85. UNESCO. Residence of Bukovinian and Dalmatian Metropolitans. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://whc.unesco.org/en/list/1330>
86. UNESCO. Struve Geodetic Arc. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://whc.unesco.org/en/list/1187>
87. UNESCO. The Historic Centre of Odesa. . [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://whc.unesco.org/en/list/1703>
88. UNESCO. Wooden Tserkvas of the Carpathian Region in Poland and Ukraine. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://whc.unesco.org/en/list/1424>
89. UNESCO. Ancient and Primeval Beech Forests of the Carpathians and Other Regions of Europe. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://whc.unesco.org/en/list/1133>

90. Рубрика. Загарбати або знищити: 18 пам'яток української архітектури, які зруйнувала росія. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://rubryka.com/article/18-pamyatok-arhitektury-yaki-zrujnuvala-rosiya/>
91. Черепіна А. Нематеріальна культурна спадщина України: регіональний вимір / матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців «Регіон-2025: суспільно-географічні аспекти», Харків, 25 квітня 2025 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://soc-econom-region.univer.kharkov.ua/konferentsiyi/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Список об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні

(за даними на 1 травня 2025)

(побудовано автором за даними: [69])

№	НАЗВА	ГЕОГРАФІЧНЕ РОЗТАШУВАННЯ	ГАЛУЗЬ
Київ: собор святої Софії та прилеглі чернечі будівлі, Києво-Печерська лавра			
1	Софійський собор	м. Київ	i, ii, iii, iv
	Києво-Печерська лавра		
	Церква Спаса на Берестові		
Львів — ансамбль історичного центру			
2	Високий замок і Підзамче, Середмістя	м. Львів	ii, v
	Ансамбль собору святого Юра		
Геодезична дуга Струве			
3	Пункт геодезичної дуги Струве «Катеринівка»	Хмельницька область Хмельницький район село Катеринівка	ii, iii, vi
	Пункт геодезичної дуги Струве «Фельштин»	Хмельницька область Хмельницький район село Гвардійське	
	Пункт геодезичної дуги Струве«Баранівка»	Хмельницька область Хмельницький район село Баранівка	
	Пункт геодезичної дуги Струве «Старо-Некрасівка»	Одеська область Ізмаїльський район село Стара Некрасівка	
Первісні букові ліси Карпат та інших регіонів Європи:			
4	Чорногора Кузій — Трибушани Мараморош Стужиця — Ужок Свидовець Уголька — Широкий Луг Горгани Розточчя Сатанівська дача Синевир — Дарвайка Синевир — Квасовець Синевир — Стримба Синевир — Вільшани Зачарований край — Іршавка Зачарований край — Великий Діл	Закарпатська область Рахівський, Тячівський, Хустський райони Івано-Франківська область Надвірнянський район Львівська область Яворівський район Хмельницька область Хмельницький район	ix

Резиденція митрополитів Буковини та Далмації			
5	Резиденція митрополитів Буковини та Далмації	м. Чернівці	ii, iii, iv
Дерев'яні церкви карпатського регіону в Польщі та Україні			
6	Церква Святого Духа	Львівська область Жовківський район село Потелич	iii, iv
	Церква Собору Пресвятої Богородиці	Львівська область Турківський район село Матків	
	Церква Святої Трійці	Львівська область Львівський район місто Жовква	
	Церква святого Юра	Львівська область Дрогобицький район місто Дрогобич	
	Церква Святого Духа	Івано-Франківська область Івано-Франківський район місто Рогатин	
	Церква Різдва Пресвятої Богородиці	Івано-Франківська область Коломийський район село Нижній Вербіж	
	Вознесенська церква	Закарпатська область Рахівський район селище Ясіня	
	Церква святого Михайла	Закарпатська область Ужгородський район село Ужок	
Стародавнє місто Херсонес Таврійський і його хора			
7	Стародавнє місто Херсонес Таврійський Ділянка хори в Юхариній балці Ділянка хори у балці Бермана Ділянка хори на Безіменній висоті Ділянка хори у Стрілецькій балці Ділянки хори на перешийку Маячного півострова Ділянка хори на Виноградному мисі	м. Севастополь	ii, v
Історичний центр Одеси			
8	Історичний центр Одеси	м. Одеса	ii, iv

Таблиця А.2

Кількість елементів нематеріальної спадщини в кожній області України**(за даними на 1 травня 2025)**

(побудовано автором за даними: [37])

<i>Області</i>	Викона всего	Звичаї, обряди	Традиції інші	Інше – побут.	Інше – символіч.	Знання	Усні традиції	Інше	Традиції інші	Культу рні
АР Крим	1	3	4	-	-	1	-	1	1	2
Вінницька	-	3	8	-	-	9	-	-	6	-
Волинська	1	1	29	-	-	24	-	-	-	24
Дніпропетровська	Вся обл	1	1	-	-	-	Вся обл	-	-	-
Донецька	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-
Житомирська	-	-	1	-	-		-	1	-	-
Закарпатська	-	-	10	-	-	1	-	-	-	-
Запорізька	1	1	3	-	-	-	-	4	1	-
Івано-Франківська	22	45	57	1	-	18	-	25	-	-
Київська	1	-	11	-	-	3	-	-	-	-
Кропивницька	-	30	30	-	-	30	-	-	-	-
Луганська	-	1	19	-	-	3	-	3	1	-
Львівська	1	-	17	-	-	-	4	-	1	-
Миколаївська	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Одеська	14	13	22	-	-	6	-	17	-	-
Полтавська	1	-	6	-	-	1	-	-	-	-
Рівненська	3	-	1	-	-	1	-	2	-	-
Сумська	1	3	27	-	1	23	-	26	-	-
Тернопільська	-	1	12	-	-	-	-	-	-	-
Харківська	1	-	12	-	-	10	-	1	-	-
Херсонська	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Хмельницька	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-
Черкаська	6	-	5	-	-	5	-	5	-	-
Чернівецька	16	35	37	-	-	56	-	5	-	-
Чернігівська	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-

Таблиця А.3

Спеціалізація областей України в елементах нематеріальної спадщини

(за даними на 1 травня 2025)

(побудовано автором за даними: [37])

Область	Спеціалізація
АР Крим	1. Виконавське мистецтво 2. Звичаї, обряди та святкування 3. Традиційні ремесла 4. Знання та практики, що стосуються природи та всесвіту 5. Інше 6. Традиційна кухня 7. Культурні простори
Вінницька	1. Звичаї, обряди та святкування 2. Традиційні ремесла 3. Знання та практики, що стосуються природи та всесвіту 4. Традиційна кухня
Волинська	1. Виконавське мистецтво 2. Звичаї, обряди та святкування 3. Традиційні ремесла 4. Знання та практики, що стосуються природи та всесвіту 5. Культурні простори
Дніпропетровська	1. Усні традиції та форми вираження, зокрема в мові як носії нематеріальної культурної спадщини 2. Виконавське мистецтво 3. Звичаї, обряди та святкування 4. Традиційні ремесла
Донецька	1. Традиційні ремесла 2. Знання та практики, що стосуються природи та всесвіту 3. Традиційні кухня
Житомирська	1. Традиційні ремесла 2. Традиційна кухня
Закарпатська	1. Традиційні ремесла 2. Знання та практики, що стосуються природи та всесвіту
Запорізька	1. Виконавське мистецтво 2. Звичаї, обряди та святкування 3. Традиційні ремесла 4. Інше 5. Традиційна кухня
Івано-Франківська	1. Виконавське мистецтво 2. Звичаї, обряди та святкування 3. Традиційні ремесла 4. Інше – побут, традиції оздоблення, дизайн інтер'єру. 5. Знання та практики, що стосуються природи та всесвіту

	6. Інше
Київська	1. Виконавське мистецтво 2. Традиційні ремесла 3. Знання та практики, що стосуються природи та всесвіту
Кропивницька	1. Звичаї, обряди та святкування 2. Традиційні ремесла 3. Знання та практики, що стосуються природи та всесвіту
Луганська	1. Звичаї, обряди та святкування 2. Традиційні ремесла 3. Знання та практики, що стосуються природи та всесвіту 4. Інше 5. Традиційна кухня
Львівська	1. Виконавське 2. Традиційні ремесла 3. Усні традиції та форми вираження, зокрема в мові як носії нематеріальної культурної спадщини 4. Традиційна кухня
Миколаївська	1. Традиційні ремесла
Одеська	1. Виконавське мистецтво 2. Звичаї, обряди та святкування 3. Традиційні ремесла 4. Знання та практики, що стосуються природи та всесвіту 5. Інше
Полтавська	1. Виконавське мистецтво 2. Традиційні ремесла 3. Знання та практики, що стосуються природи та всесвіту
Рівненська	1. Виконавське мистецтво 2. Традиційні ремесла 3. Знання та практики, що стосуються природи та всесвіту 4. Інше
Сумська	1. Виконавське мистецтво 2. Традиційні ремесла 3. Звичаї, обряди та святкування 4. Інше – елементи одягу та інтер'єру 5. Знання та практики, що стосуються природи та всесвіту 6. Інше
Тернопільська	1. Звичаї, обряди та святкування 2. Традиційні ремесла
Харківська	1. Виконавське мистецтво 2. Традиційні ремесла 3. Знання та практики, що стосуються природи та всесвіту 4. Інше

Херсонська	1. Виконавське мистецтво 2. Традиційні ремесла
Хмельницька	1. Традиційні ремесла
Черкаська	1. Виконавське мистецтво 2. Традиційні ремесла 3. Знання та практики, що стосуються природи та всесвіту 4. Інше
Чернівецька	1. Виконавське мистецтво 2. Звичаї 3. Традиційні ремесла 4. Знання та практики, що стосуються природи та всесвіту 5. Інше
Чернігівська	1. Традиційні ремесла

Таблиця А.4

Групи елементів нематеріальної спадщини в кожній області України

(за даними на 1 травня 2025)

(побудовано автором за даними: [37])

Виконавське мистецтво	Звичай, обряди та святкування	Традиційні ремесла	Інше – побут, традиції оздоблення	Інше – елементи одягу та інтер'єру	Знання та практики, що стосуються	Усні традиції та форми вираження,	Інше
АР Крим Волинська Дніпропетровська Запорізька Івано-Франківська Київська Одеська Полтавська Рівненська Сумська Харківська Херсонська Черкаська Чернівецька Чернігівська	АР Крим Вінницька Волинська Дніпропетровська Запорізька Івано-Франківська Кропивницька Луганська Одеська Сумська Тернопільська	АР Крим Вінницька Волинська Дніпропетровська Донецька Житомирська Закарпатська Запорізька Івано-Франківська Київська Кропивницька Луганська Львівська Миколаївська Одеська Полтавська Рівненська Сумська Тернопільська Харківська Херсонська Хмельницька Черкаська Чернівецька Чернігівська	Івано-Франківська	Сумська	АР Крим Вінницька Волинська Донецька Закарпатська Івано-Франківська Київська Кропивницька Луганська Одеська Полтавська Рівненська Сумська Харківська Черкаська Чернівецька	Дніпропетровська Львівська	АР Крим Запорізька Івано-Франківська Луганська Одеська Рівненська Сумська Харківська Черкаська Чернівецька